

Ge Hårleman en chans s. 14

Skeppsholmens fundament s. 18

Kungl. biblioteket s. 24

Innehåll

Ledare: Åren som gått och framtiden _____	2
Årens borg: Hovdala slott i västra Göinge _____	3
Bygelhäst och pimpermöt ____	10
Ge Hårleman en chans! ____	14
Skeppsholmens fundament __	18
125 år i Humlegården _____	24
Kina slott _____	28
Notiser _____	34
Det slutliga verket _____	36

Utges av Statens fastighetsverk
med fyra nummer om året

Postadress: Box 2263, 103 16 Stockholm
Gatuadress: Järntorget 84
Telefon: 08-696 70 00, **Telefax:** 08-696 70 01
E-post: kulturvarlden@sfv.se
ISSN 1104-845X

Ansvarig utgivare och redaktör:
Hans Landberg

Artikelförfattarna svarar för artiklarnas
innehåll. Endast artiklar signerade SFV
samt s. 2 uttrycker myndighetens åsikt.

Medverkande i detta nummer:
Göran Alm, Cathrine Arvidsson, Hans
Landberg, Per Nelander, Staffan Nilsson,
Monnica Söderberg, Christer Wadelius.

Foto/Illustrationer:
Johan Celsing Arkitektkontor AB 35a;
Cathrine Edvall 34a; Ekelund 34b; Thomas
Fahlander 34c, 35c; Pierre Fauvelle 3, 4, 6,
7a, 8, 9b, 10a; Göran Fredriksson 22, 36;
Inversiones y Servicios Aereos y
Fotograficos Altura Ltda 35b; Hans
Landberg 12, 16, 17; Åke E:son Lindman
24, 26a, 26b, 27; Staffan Nilsson 23;
Nordiska museet 7b, 9a; Max Plunger 28,
30, 31, 32, 33; RA 29b; SSHM 20, 21;
SSM 18, 19, 25, 26c; Monnica Söderberg
10b, 11, 12a, 13.

Omslag: Barnkammaren på Hovdala slott.
Foto Pierre Fauvelle.

Produktion: Statens fastighetsverk
Layout och typografi: Marie Glase
Tryckeri: Trydells, Laholm

Prenumeration: Se sista sidan!

Åren som gått och framtiden

Då mitt förordnande som generaldirektör för Statens fastighetsverk löper ut vid årsskiftet, blir detta min trettiofemte och sista ledare i tidningen. Det är ofrånkomligt att inte se tillbaka på de gångna tio åren. Kulturvärden var tänkt som en ren hyresgästtidning men blev snabbt synnerligen populär och sprids i dag till en mängd intressenter. Jag får ofta beröm för att den både är vacker och innehållsrik.

Vår ambition är att på ett sakligt sätt sprida information om hur vi arbetar med de intressanta byggnader som vi har förmånen att få förvalta för svenska folkets räkning.

Fastighetsverket har haft tur. I början av vår verksamhet fick vi betydande resurser för att åtgärda det eftersatta underhåll som förekom bland de fastigheter vi fick överta. Vi hade också turen att få väldigt kunniga och duktiga medarbetare med stort engagemang för våra byggnader. Intresset för historia och byggnadskultur har ökat stadigt under de senaste åren, vilket inte minst märks på allmänhetens intresse när vi visar upp våra nyrestaurerade byggnader. Trots att många lokaler kanske inte är lika rationella som de nyproducerade, så har de många andra värden och kvaliteter. Så tolkar vi i alla fall det faktum att vi vid alla mätningar har haft en mycket hög andel nöjda hyresgäster och kunder. Vi har också märkt att intresset för modern arkitektur har ökat – kanske som en följd av regeringens och riksdagens arkitekturprogram.

Engagemanget kring de skogar vi förvaltar i framför allt Norrlands inland är också stort. Att bedriva rationellt skogsbruk med avkastningskrav i ofta känsliga miljöer kräver fingertoppskänsla.

Allt har inte varit en dans på rosor. Problemen med Moderna museet och Arkitekturmuseet har givetvis stört oss mycket men vi har verkligen försökt att göra det bästa av den uppkomna situationen och hoppas på ett gott resultat. Det har också givit oss erfarenheter för framtiden.

De flesta av våra fastigheter har sina rötter i tiden före 1800-talet. Eftersom vår uppgift är att förvalta viktiga byggnader i den svenska statens historia hoppas jag nu att verket får ägna sig åt 1800- och 1900-talen. Det var en tid då staten byggde posthus, telebyggnader och järnvägsstationer. Ett antal fyrrar har vi tillsammans med Sjöfartsverket och Riksantikvarieämbetet redan pekat ut som lämpliga att bevara. Fastighetsverket har mycket att göra framgent om allt går väl.

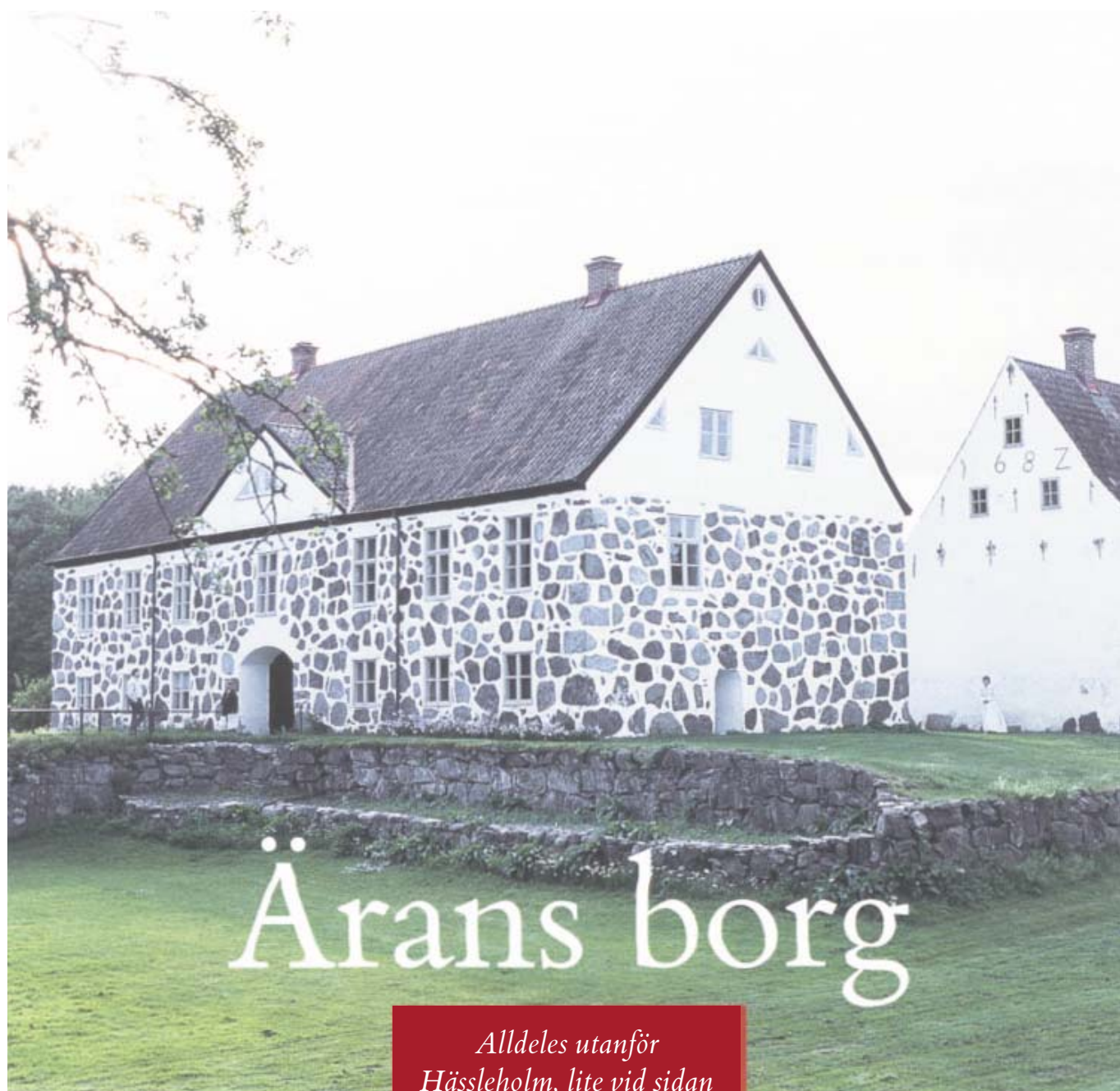
Tack för de här åren.

God jul och många goda nya år
önskar jag er alla.

CHRISTER WADELIUS
GENERALDIREKTÖR

Hovdala slott i västra Göinge

Ärans borg

*Alldeles utanför
Hässleholm, lite vid sidan
av de vanliga stråken,
finns ett av Skånes mest
lockande turistmål.
Hovdala slott, som nyligen
restaurerats genom Statens
fastighetsverk, är numer
fyllt av aktiviteter som gör
att slottets och bygdens
historia blir levande
och gripbar.*

Göingebygden, gränslandet mellan Småland och Skåne, var i flera hundra år skådeplatsen för de eviga striderna mellan Sverige och Danmark, och den som slog ner sina bopålar här fick se till att vara väl befäst.

Väl befäst var också Hovdala slott som ligger i Brönnestads socken och Västra Göinge härad, i sänkan mellan Matterödsåsen och Göingeåsen nära Finjasjöns södra strand.

Det är en gammal gård som om-

nämns första gången 1130, men då låg den troligen längre åt sydost. Sitt nuvarande läge fick anläggningen under senmedeltiden just för att kunna motstå belägring och stormning. Själva borgholmen omgärdades då av vallgravar som fylldes med vatten från Finjasjön och byggnaderna uppfördes på pålbäddar i de forna sankmarkerna. Vallgravarna finns fortfarande kvar, men de är för det mesta torrlagda sedan sjön sänktes 1904.

I början av 1400-talet nämns väpnaren Klement Skaldra som innehavare av Hovdala och det sägs också att väpnaren Magnus Rabek eller Rabock ska ha innehaft gården före digerdöden. I slutet av 1400-talet kom Hovdala i den gamla skånska adelssläkten Laxmands ägo och under deras tid uppfördes gårdens äldsta bevarade hus – mangårdens norra länga.

Else Björnsdatter Laxmand gifte sig med den danske rikskanslern Ejler Grubbe och slottet hamnade på så vis

hos denna släkt. Deras son Sivert ärvde Hovdala 1585 och han lät år 1600 bygga det mäktiga port- och försvarstornet som leder in till förborgen eller ladugården. Under Kalmarkriget belägrade svenskarna Hovdala två gånger vintern 1612. Knektarna fick dock snöpligen dra iväg med oförrättat ärende sedan de misslyckats med att erövra det mäktiga porttornet och förslösat kulor och krut på konstgjorda försvarare av halm, som den sluge Grubbe ställt ut. En kalkstensplatta som sattes upp på tor-

net 1633 minner om dessa händelser.

Sivert Grubbe avträdde Hovdala till sin måg Joachim Beck. Denne spekulative man förlorade dock hela sin stora förmögenhet på Andrarums alunbruk och hans kreditorer tillförsäkrade sig Hovdala. Bland fordringsägarna fanns stormannen Kristoffer Gjedde och genom honom kunde hans sväger, räntmästaren vid danska armén Jens Michelsen, överta Hovdala 1654. Michelsen var född på Jylland 1621 och fick ekonomiska intressen i Skåne. Han var

Den yttre borggården domineras av det massiva porttorn som Sivert Grubbe lät uppföra år 1600 och som stod emot svenskarnas beläringar under Kalmarkriget. Till vänster ligger Hovdalas yngsta byggnad – stallet från 1863 som i dag rymmer restaurang och utställningshall.

gift med Anna Gjedde, syster till ovan-nämnde Kristoffer Gjedde.

När Skåne blev svenskt 1658 överflyttade Michelsen under vånda sina lojaliteter till svenska kronan. Detta ledde i sinom tid till en påhälsning av snapphanarna den 7 augusti 1678, men också till att han förlänades svenskt adelsskap under namnet Ehrenborg år 1687. Adliga friheter för Hovdala hade han dock fått redan elva år tidigare.

Den ödesdigra augustidagen lyckades snapphanarna bemäktiga sig Hov-

dala och brände ned det mesta av gården som de betraktade som ett förrådarnäste. Jens Michelsen själv flydde i båt över Finjasjön. Efter snapphanehärjningarna skyndade han sig att återuppbygga Hovdala och då tillkom flera av dagens byggnader.

Jens Michelsens sonson, ryttmästaren Casper Ehrenborg, drev ett för sin tid högklassigt stuteri på Hovdala och genom två stiftelsebrev 1731 och 1751 gjorde han gården till fideikommiss. Hovdala stannade sedan i släktens ägo

till år 1944, då godset exproprierades av svenska staten för att marken skulle användas som militärt övningsområde för P2 och T4. Familjen Ehrenborg stannade dock kvar som arrendatorer fram till 1981 då den siste godsägaren, Casimir Ehrenborg, avled. I samband med exproprieringen blev Hovdala slott statligt byggnadsminne år 1947.

Hovdala var en mycket stor gård; fram till 1900-talets början omfattade den 12 500 hektar med 190 arrendegårdar och ända fram till statens expropri-

Då man som besökare vandrar runt i den östra längan känns det ibland som om tiden stannat. Under visningarna befolkas våningen av figuranter som till synes omedvetna om betraktaren sysslar med sitt och tycks vara fångna i sin egen tid. I nya matsalen alldeles innanför entrén har man satt sig till bords under den magnifika jugendtackronan.

ering 1944 var arealen 4 000 hektar. Omvandlingen av ägorna till militärt övningsfält innebar en våldsam ödeläggelse genom att mängder med torp, arrendegårdar och andra byggnader revs.

Efter Casimir Ehrenborgs död var slottet länge stängt, men år 1995 började Fastighetsverket att restaurera Hovdala för att kunna öppna gården för allmänheten, och i juli 1998 kunde återinvigningen ske. En andra restaureringsetapp påbörjades följande år.

Tårtkalas i stenstallet

Det är Hässleholms kommun som har hand om driften av och verksamheten vid Hovdala slott, som under sommaren är skådeplatsen för många olika aktiviteter under ledning av intendenten Inger Torebo.

Det stora trädgårdsintresse som under de senaste decennierna växt sig

starkt i Sverige har inte lämnat Hovdala oberört. Den stora parken, som är en viktig del av den samlade miljön, har satts i stånd och köksträdgården har återskapats. Det nyrestaurerade orangieriet från 1799 används i dag som utställningslokal, men också som vigselrum.

År 2002 är trädgårdsår på Hovdala och söndagen den 29 september var det skördefest, och då bjöds köksträdgårdens skatter ut till försäljning.

Hovdalas yngsta byggnad är stallet vid yttre borggården. Det uppfördes av kvadersten 1863 och med sina tegelfyllda korsvirkesgavlar är den ett vackert prov på 1800-talets lantbyggnadskonst. På 1950-talet rev militären ut inredningen och använde sedan huset som förråd.

Byggnaden renoverades 1998–99 och i dag finns där Hovdalas café och restaurang samt en utställningshall. I café-

et kan man bland mycket annat njuta av fröknarna Ehrenborgs specialitet Hovdالاتårtan.

Under våren 2003 kommer ett utemuseum som är öppet året runt att skapas i det gamla vagnslidret från 1680. Det kommer att utformas så att det kan stå emot väder, vind och årets temperaturväxlingar och berätta kortfattat om Hovdalas historia.

På yttre borggårdens västra sida ligger en väldig loge av sten som Jens Michelsen uppförde 1680, och här ordnas dans under onsdagskvällarna i juli.

Men också de tiljor som föreställa världen har lagts ut inom gårdens hank och stör och Studiefrämjandet och Hässleholms teatersällskap bjöd under juli och augusti på en kärlekskomedi i slottsmiljö, där inre borggården passligt nog var huvudscen.

Sommarens berättaraftnar avslutades den 26 augusti då parken illuminerades

Det Ehrenborgska biblioteket som det ser ut efter restaureringen. Tapeterna på bilden är framtagna av Lim och handtryck i Göteborg och saluförs just som Hovdala bibliotek.

Nedan. Biblioteket som det såg ut vid Nordiska museets dokumentation 1961.

och en av Hovdalas många osaliga andar, riddaren på den svarta hästen, uppenbarade sig för menigheten.

I riarnas viste

Häst och karl – det en gång livsviktiga samspel mellan djur och människa för-

utsatte den kunskap som på dessa breddgrader uttrycks med ordet 'ria'. Ria kunde kronprinsarna i Malmö och ria kunde herrarna till Hovdala och mitt på inre borggården låg deras stensatta ridvolt.

Det ehrenborgska hemmet, som till

stor del står oförändrat sedan Casimir Ehrenborgs tid, förmedlar minnen av bålda kavallerister och längesedan ridna Hubertusjakter. Och i rummen tycker man sig fortfarande kunna förnimma den diskreta doften av häst och stall ur väl begagnade uniformer, klickandet från jakthundarnas tassar och de spröda tonerna ur en halvstämd taffel.

Slottet, eller mangården, består av tre längor som samlar sig kring inre borggården på den vallgravsomslutna borgholmen. Den norra längan är den äldsta av gårdens byggnader, ankarjärnen på fasaden bildar årtalet 1511 och husets äldsta delar skulle således ha tillkommit när Björn och Mads Laxmand var herrar till Hovdala. Den övre våningen har byggts i olika etapper – delar av det översta bjälklaget har daterats till 1749. I denna byggnad finns bland annat det stora köket och själva privatbostaden, men också gårdskontoret

med sitt amerikanska skrivbord och det ehrenborgska biblioteket. Det enda någorlunda moderna inslaget i bostadsvåningen är en teve av aktningvärd ålder – men utsökt charm har barnkammaren med inredning och leksaker från 1900-talets början.

Den östra längan uppfördes av Jens Michelsen 1681–82, sannolikt på rester av en äldre källare i söder. I början av 1800-talet inreddes här en representativ våning i empirestil, som med sina tillskott från senare epoker ger en bild av ett svunnet levnadssätt och lantadelns diskreta charm.

Det första rummet i representationsviten är gamla matsalen eller musikrummet. Det upptar husets hela bredd och har utgång till trädgårdsverandan, som byggdes i slutet av 1800-talet. Rummet har en påtaglig 1910-talsstämning, som inte minst förmedlas av den lustiga takkronan i glas.

Salongen, som är nästa rum, pryds av tapeter med idylliska landskapsscener – tryckta hos de berömda tapetryck-

arna Dufour & Leroy i Paris i början av 1800-talet.

Gröna förmaket, även kallat vapenrummet eller jaktrummet, har däremot fått nytillverkade tapeter efter gammal förlaga. En gång var det fyllt av allehanda maskulina ting, som skinn av döda djur, vapen och rustningar. Här fanns också den järnbeslagna kista i vilken Hovdals förnämliga arkiverades – köpebrevet från 1654, fideikommissbrevet från 1731 och andra viktiga handlingar.

Mot gårdssidan motsvaras vapenrummet av vita och röda kabinetten, två små intima rum som ägnade åt förtroliga samtal.

Vita salen däremot är ett ståtligt rum som upptar husets hela bredd och således får ljus från två håll. Väggarna är dekorationsmålade direkt på putsen med spjälverk och bladslingor med fåglar i hängande ringar – allt hållet i grönt och gult.

Rumssviten avslutas med två rum som ursprungligen var gåstrum; det

västra av dem hyser en gustaviansk kanelugn med dekor i gult, grönt och violett.

Nya matsalen, som ligger strax innanför entrén, har inredning från 1800-talets senare del och ovanför matsalsbordet hänger en praktfull fotogenhängslampa av mässing i jugendstil.

Under visningarna befolkas den ehrenborgska våningen av figuranter som, likt gengångare, oväntat materialiserar sig i de tysta rummen där tiden har stannat.

De 1900-talsmiljöer som bevarats eller återskapats ger en mycket påtaglig känsla av tidens gång.

Salongen med sina exklusiva tapeter, tryckta av firman Dufour & Leroy i Paris vid 1800-talets början.

Gamla matsalen eller musikrummet 1961. Otto Lindblad, studentsångarnas grundare, besökte ofta familjen och musicerade just här med barnen Ehrenborg.

En häst, ett rep och en bom

Vid borggårdens västra sida fanns tidigare en korsvirkeslänga, men sedan den rivits i början av 1800-talet uppfördes den södra längan 1807 för att inrymma bostäder för tjänstefolk samt gästrum. Huset har också använts som arrendatorsbostad. Många i familjen Ehrenborg var ju militärer, åtminstone under en period av sitt liv, och därför rimligtvis intresserade av fysiska aktiviteter. Det är för övrigt en ödets ironi att det just var militären som gav dödsstöten åt det ehrenborgska fideikommisset.

Christian Abraham Ehrenborg var officer vid Skånska husarerna och god vän med Per Henrik Ling – den svenska gymnastikens fader. På södra längans vind inredde han i början av 1800-talet efter Lings anvisningar en gymnastiksal, och här finns ännu en stoppad häst, ett rep och en bom – blygsamma minnen av de övningar som en gång gav den svenska kroppskulturen världsrykte.

I samma byggnad finns nu också

Hovdals butik, där man kan köpa souvenirer med anknytning till gården och biljetter till de olika evenemangen.

Genom portvalvet blickar man ut över vallgraven, yttre borggårdens stora gräsplan och Sivert Grubbes mäktiga porttorn.

Hovdala förmedlar inte det arbetande folkets villkor eller den skånska

högadelns liv i salar och salonger, utan en anspråkslösare högreståndsmiljö. En miljö som en stor del av lantadeln, de ofrälse godsägarna och landsortens högre borgerskap levde i under en svunnen tid, som inte är så långt borta.

*Staffan Nilsson;
Fil. dr i konstvetenskap,
byggnadsantikvarie*

Ett av de två gästrummen som ligger söder om Vita salen. Detta är möblerat med en hälsning till alla militärer som besökt gården! Personen på bilden är en del av de ögonblicksscener som ingår vid guidningarna.

Bygelhäst och pimpernöt

SOMMAREN PÅ HOVDALA

Det nyrestaureerade orangeriet från sekelskiftet 1800 har i sommar rymt olika utställningar. Genom åren har det använts som lusthus och bröllopslokal. Dess tid som växthus blev kort.

Förra hösten inleddes arbetet med att anlägga en köksträdgård vid Hovdala slott. Den omsluts av en avenbokhäck och har anlagts väster om huvudbyggnaden, intill Hovdalaåns sänka där det har funnits dammar, antagligen för odling av karp. Grusgångar leder över stora gräsytor fram till parken och orangeriet. Det lilla huset, byggt kring sekelskiftet 1800, lyser med rosa putsad front, höga fönster och dörr med vita ramar. I de två bakre rummen bodde trädgårdsmästaren och hans familj. Värmen från den öppna spisen var till för både människor och växter.

Den förste trädgårdsmästare som fick ansvar för odling och vård av de

exotiska växterna hette Wennerholm. Han dog tidigt och det tycks som om orangeriets tid som växthus också blev

Bygelhästen – ett gymnastikredskap som Christian Ehrenborg lät tillverka efter sin gode vän Per Henrik Lings anvisningar i början av 1800-talet.

kortvarig. Det kom i stället att användas som lusthus och bröllopslokal, som sommarbostad åt ett par systrar Ehrenborg och kanske som tillfällig danslokal, berättar intendent Inger Torebo. Hon hyr gärna ut orangeriet till bröllop men främst är huset avsett för utställningar. Vill man dansa får man göra det på logen!

Hit kom jag i försommartid då hundkäx och vallört fyllde de forna militärfälten och Skånebrodöserna visade utställningen *Skapelse* i orangeriet. Jag återvände vid midsommartid då de framdrivna kryddplantorna planterats ut och grönsaksfröer sätts i köksträdgårdens tolv kvadratiske odlingsbåd-

Morot, tagetes och målla planterade tillsammans gör rabatterna nästan självlysande.

dar. Persiljan bildade i snirklig form en avgränsning mellan de olika plantorna, som den vackraste buxbomsparterr. I orangeriet visades utställningen *Papper, pensel, Linné*.

I sensommartid såg jag köksträdgården lysa av tagetes färgspel i orange, rött och gult mot intensivt blå heliotrop och röd målla! I orangeriet visade konstnären Alf Björk då utställningen *Utblick – intryck för insikt* om Hovdals ägare, deras liv och leverne från 1500-talet och framåt. Där fanns en av slottets klenoder, en blytung bygelhäst i ek med tagelstoppning och skinnklädsel, som tagits ner från gymnastiksalen på vinden, inredd av gymnastikens fader

Per Henrik Ling på uppdrag av gode vännen och fäkteleven, Christian Ehrenborg (1805–79).

I orangeriets bakre rum förnams husets ursprungsanvändning ty där stod två såbord med jord och gamla lerkrukor. För 20 kronor fick man köpa en kruka och plantera en pimpernöt från busken, som växer intill huset. Moderplantan på Sinclairholm sågs av Linné under hans skånska resa 1749.

Utemuseet

I vagnslidret kommer från i vår att finnas ett utemuseum som är öppet året om. Texttavlor och illustrationer och modeller ska här berätta om Hovdals

historia. Initiativet till museet togs av förre intendenten på Hovdala Karin Carlsson, och när hon började skissa på utemuseet utgick hon från Hovdals dansk-svenska historia och dess förgrundsgestalter. Hon vill att museet ska ge besökaren en första intressekick.

– Platsen har ett speciellt stämningsläge, här råder lugn och frid, som jag tror att besökarna känner, säger Karin Carlsson. Det är förstås en skarp kontrast till 1600-talets gränsstrider, som skildras i texterna!

I utemuseet får vi följa Hovdala genom krig och härjningar, hur det bränts ner och återuppbyggt och hur olika människor verkat här, både slottsherrar och slottsfruar. De senare medförde stora hemgifter och några gjorde betydande industriella insatser, som Stanislas Barnekow (1839–80), som lät bygga sågar, resa kolmilor och sälja slipers till England och lingon till Danmark och Tyskland. Jens Michelsen (1621–90) lär ha flytt undan danskers och snapphanars angrepp i augusti 1678 genom tornhusets lönngång och vidare i båt över Finjasjön. Han återvände och byggde upp borgen 1681–82. Han, den forne räntmästaren hos Christian IV, adlades Ehrenborg av svenske kungen Karl XI.

Det måste ha funnits mycket hant-

Under skördefesten kunde den som ville köpa en kruka och själv plantera en pimpernöt.

verkskunnigt folk att anlita med tanke på den snabba återuppbyggnaden, säger Karin Carlsson. I byn Broslätt bodde hantverkare, som tidvis arbetade på slottet. På Casper Ehrenborgs tid (1700–69) infördes dagsverkspoletter, som betalning för arbete. Poletterna fungerade – liksom på andra skånska gods – som pengar och kunde växlas mot varor i brukets handelsbod eller mot mynt enligt överenskommen kurs.

Här berättas om Sigvard Grubbe (1566–1636), som var lierad med danska kungahuset, för till Nordkap 1599 med Christian IV och var en sann renässansmänniska. Samtida med Tycho Brahe på Ven var även han bildad, handlingskraftig och intresserad av växter. Från Grubbes tid finns en namngiven trädgårdsmästare på Hovdala, Jacob Örtagårdsman.

Grubbe företog bildningsresor i Europa, besökte den botaniska trädgården i Padua och köpte fruktträd i Nürn-

Trädgårdsmästare Harry Svensson har varit på Hovdala i sju år. Här är det ekologiska odling och traditionella metoder som gäller.

berg. Några fruktträdrester finns inte från hans tid enligt forskningsresultat hittills, men säkert har det funnits fruktträd, säger landskapsarkitekt Barbara Johnson som planerat trädgården. I Grubbes dagboksanteckningar från 1630 kan man bland annat läsa att vädret hade varit så dåligt att det inte blev någon frukt i trädgården.

Vårdträd och köksträdgård

Flera av Hovdalas ägare gjorde resor till kontinenten och hämtade hem idéer och inspiration till diverse anläggningar. Här har nog därför genom tiden funnits trädgårdar i olika former. Casper Ehrenborg lade grunden till 1700-talets utformning av Hovdala. Han lät dika ur ett stort markstycke intill Finjasjön, anlade köksträdgård och fruktträdgård och odlade karp i dammar. I utemuseet finns A. S. Rålamb's teckning från slutet av 1700-talet som visar en fruktträdgård planterad med träd i ett stramt rutnät. Även denna

I väntan på att utemuseet öppnar presenteras Hovdalas historia i texter och modeller i utställningshallen invid caféet.

frukträdgård är ett minne blott och av de avenbokar som bildade häck återstår bara en.

Barbara Johnson har tagit upp den strama formen från denne Ehrenborgs tid i köksträdgården. Avenbokhäcken knyter an till de gamla träden och köksträdgården är i sin utformning baserad på renässansens kvadrater, säger hon.

– Jag valde ett vitt mullbärsträd (*Morus alba*) som vårdträd, för det fanns i Skåne på 1700-talet och flertalet av de övriga växtsorterna har också odlats i gången tid. Jag vill att besökarna ska känna historiens vindar i det som växer härinne.

Här står ett modernt växthus för tomat. Skottkärror, redskap och kompost döljs innanför ett pillhög. Odlingssbäddarna har ramar av lärkrä. Det kådrika träet impregnerar sig själv, nämner Harry Svensson som är trädgårdsmästare och kom till Hovdala 1995 i samband med den inledande res-

taureringen. Han och kollegorna har rensat vallört, vårdat gräsmattor och röjt upp i parken.

Vallörten är av en uppländsk sort och ska vara kvar på en del platser. Den användes förr som djurfoder, vet Barbara Johnson. Avenbokhäcken planterades i november förra året.

I februari i år började man schakta och lägga grusgrund. Bäddarna tog form och fylldes med matjord, hästgödsel och gröngödsling. På två försommarmånader var allting färdigt! Då hade Harry drivit det mesta av Barbaras växtval från frö till planta och utsättning kunde ske.

Här gäller ekologisk odling, påpekar han och bjuder på en solmogen tomat. Vi ser ut över högsommargrönskan där det är ljuvligt att knipa ett blad salvia och dra in dess intensiva doft genom näsborrarna.

Harry ger mig ett delikatesstips från Schweiz. Plocka de finaste salviabladen. Skölj och låt dem torka. Doppa

dem i pannkakssmet och grädda som pannkakor. Servera med öl.

Rättika, sallatcikoria, morot och mycket annat har gått i blom och Harry samlar fröer till nästa års sådd. Han visar hur han stadgat upp bondbönor och ärtor med grenigt björkris. Han gläds åt det ökade trädgårdsintresset bland allmänheten och för att trädgårdsmästaryrket fått en renässans.

Så hölls skördefesten vid Mickelsmäss med medverkan av utställare och odlare från trakten. På gårdsplanen innanför porttornet kunde man köpa plantor. Inne i logen stod försäljningsstånden tätt och kommersen var livlig till musik av Göinge Musikanter! För regin svarade Hovdala Vänner, en ideell förening som startade för tre år sedan och i dag har 140 medlemmar. Nu ska vintern lägga Hovdala till vila men utemuseet bjuder information om platsen året om. ■

*Monnica Söderberg;
Frilansjournalist*

Vid skördefesten kring Mickelsmäss bjöds köksträdgårdens skatter ut till försäljning. Här visade även odlare och utställare från trakten ett rikt utbud av grönsaker, blommor och plantor.

Ta Guabita
W. C. G. G. G. G.

Ge Hårleman en chans!

Tidens gnagande tand hade gjort att Uppsala slott i slutet av 1990-talet stod inför ett omfattande yttre underhållsbehov. Putsen hade fallit ned på några ställen, fasaden var urblekt och de flesta snickerierna i starkt behov av renovering.

Restaureringsarbetet som inleddes förra året kom att delas upp i tre etapper. Första året restaurerades den södra fasaden och det södra tornet. I år har norra tornet och fasaden mot staden åtgärdats och nästa år ska återstående fasaddelar vara klara.

Från vasafästning till rokokoslott

Ursprunget till Uppsala slott var den försvarsanläggning som Gustav Vasa lät uppföra i ett strategiskt läge på Uppsalaåsen vid mitten av 1500-talet. Det gällde att ha kontroll över ärkebiskopen och kyrkan. Gustav Vasas söner Erik XIV, Johan III och Karl IX fullbordade arbetena på slottet under senare delen av 1500-talet och en bit in på 1600-talet.

Det mest påtagliga minnet från vasapoken är befästningsruinerna med bastionerna Styrbiskop och Gräsgården. De utgör rester av den ursprungliga vasaborgen och är av synnerligen stort intresse i befästningshistorien.

Vid den stora stadsbranden i maj 1702 brandhärjades även slottet. Delar av det återstående murverket bröts ner och materialet användes vid uppbyggnaden av det nya slottet i Stockholm.

När kung Adolf Fredrik senare beslöt att återuppbygga Uppsala slott anlätades överintendenten Carl Hårleman som arkitekt. Han skapade av ruinerna en ny byggnad i tidens smak som i många avseenden skilde sig avsevärt från det brunna vasaslottet.

Att välja väg

Åren 1949 till 1951 genomfördes den senaste fasadrestaureringen. Arbetet bedrevs under ledning av dåvarande

Uppsala slott har genom sitt läge en stark inverkan på stadsbilden. Då det nyligen blev nödvändigt att restaurera slottet valde Fastighetsverkets förvaltare Per Nelander att själv ta på sig projektledarrollen och initiera en debatt kring byggnadens framtida gestaltning.

landsantikvarien Nils Sundqvist och inriktningen var till stor del att byggnadsarkeologiskt klarlägga slottets byggnadshistoria. I stort sett all puts höggs ned till murverket och omputsningen skedde med ytputs av ett svagt kalk-cementbruk med avfärgning i

starkt rött. Man behöll i stort sett fasadernas dåvarande utförande, men valde att redovisa äldre igensatta öppningar i murverket i form av ritsar i putsen. På den södra fasaden markerades de gotiska fönsterbågarna från Johan III:s slottskyrka.

Inför den restaurering som inleddes 2001 stod vi inför ett vägval. Skulle vi fortsätta på den inslagna vägen och bara 'måla om' slottet som det var tidigare eller fanns det anledning att ifrågasätta den gestaltning som härrörde från 1949-51? Vi började utforska slottets tidigare utseende, dels genom undersökningar på själva byggnaden, dels genom arkivundersökningar.

Det har inte framkommit några källor som kan belysa hur man resonerade inför omgestaltningen vid förra renoveringen. Det finns dock ett brev från Byggnadsstyrelsen till landshövding Hilding Kjellman den 22 december 1949 där det framgår att kulören

Ovan: Johan Sevenboms målning av Uppsala slott från 1771 visar slottet ett par årtionden efter att Carl Hårlemans återuppbyggnadsarbete var avslutat. Bakom resterna av den gamla vasaborgen ligger slottet med ljusa fasader och vit frontespis på södra flygeln.

T.v: På Wilhelm von Gegefeldts målning från tiden närmare sekelskiftet 1900 anas slottet i samma ljusa färgskala.

Ställda mot varandra blir kontrasten tydlig mellan den gamla mörkt röda fasaden och den nyrestaurerade ljus rosa. Vi diskuterade även om lisener och fönsteromfattningar skulle avfärgas i avvikande kulör. I det fortsatta arbetet avskrevs detta då det mest sannolika var att fasaden i sin helhet hade en kulör med vita kontraster i taklist och sockelmålning. Slottets fasader hade fram till 1949 inte genomgått några radikala förändringar sen 1700-talets återuppbyggnad.

beslutades av byggnadsrådet Hjort vid Kgl. Byggnadsstyrelsen i samråd med landsantikvarien Nils Sundqvist. Brevet är ett svar på kritiken av färgsättning och markeringarna i putsen på södra fasaden som redovisade de gotiska fönsteröppningarna till Johan III:s slottskyrka. Vi har också hittat insändare som kritiserade kulören och beskrev den som köttrod.

Undersökningar

Fanns det kvar några rester av fasadkulören från före 1949? Vid en studie av fotografier i Upplandsmuseets arkiv fann vi att några ytor klarat sig från nedhuggning under den förra restaureringen. De ytorna hade då inget intresse för den pågående byggnadsarkeologiska utredningen. Här fanns äldre puts från tiden före 1949 och fasadens

äldre färgsättning kunde finnas kvar. Detta visade sig också stämma. Vid genomförda framskrapningar av dessa ytor framträdde en ljus rosatonad avfärgning under den mörkt röda ytan. Uppe vid taklisten framträdde en vit kulör under den urblekt gula.

Vid de arkivstudier som gjordes analyserades både bild- och textmaterial. Det finns ett flertal målningar som visar Uppsala slott i en annan ljusare fasadkulör än 1949 års mörkt röda. På Johan Sevenboms målning från 1771 framstår slottet som ljus rosa med vit frontespis på den södra flygeln. Flera akvareller av J. G. Härstedt från tiden 1782–92 visar också ett rosa slott med vit taklist och frontespis. Man ser också en gråvit sockel. På en målning av Wilhelm von Gegerfeldt (1844–1920) ser man samma färgsättning. Trots att det kan vara svårt att exakt konstatera rätt kulör från en tavla var ändå indikationen klar. Slottet hade haft en klart ljusare kulör före 1949.

Detta styrktes också av de skriftliga källorna, bland annat *Beskrifning av Uppsala slott med därtill hörande byggnader*, S. F. Bohm 1841, där slottets färg beskrivs som tegelfärgad. I arkivstudierna framkom också uppgifter om pigment som införskaffats till olika reparationer. Under rubriken «Diverse utgifter» i 1757 års räkenskaper talas om «Victoriel till murens farning». Vitriol återkommer tillsammans med rödfärg under 1820-talet då reparationer utfördes.

Diskussion och analys

Vi stod inför ett vägval som krävde ett ställningstagande. Skulle Uppsala slott betraktas som ett vasaslott och vad skulle det då innebära för gestaltningen? Eller skulle byggnaden ses som ett slott ritat av Carl Hårleman med gestaltning av 1700-tal?

Åke Stavenow skriver i sin Hårlemanbiografi *Carl Hårleman. En studie i frihetstidens arkitektur* (Uppsala 1927), om hur Uppsala slott kämpar mellan att vara ett vasaslott och ett slott i 1700-talsklassicistisk stil.

Då Carl Hårleman på 1740-talet fick uppdraget av kung Adolf Fredrik att återuppbygga slottet som stått i ruin efter branden 1702 tog han tillfället att omgestalta slottet efter sin tid och dess arkitektoniska ideal. Det gjordes avsevärda ändringar i byggnaden. Södra

flygeln kortades och byggdes om invändigt. En mezzaninvåning infogades i slottets hela utsträckning. Rikssalens läge ändrades. Man kan med fog säga att Uppsala slott efter återuppbyggnaden är ett 1700-talsslott med en gestaltning som i många fall är typisk för Carl Hårleman.

För att analysera de uppgifter som kommit fram i studierna av byggnaden och arkivmaterialet hölls ett seminarium med olika experter, där slottsarkitekten Håkan Langseth redovisade resultatet av de genomförda undersökningarna.

Vid seminariet diskuterades det historiska värdet av den kulör som gällt sedan början av 1950-talet. Uppenbarligen hade kulören inte förekommit tidigare. En möjlig inspirationskälla kan ha varit Gripsholms slott men det framkom även att den mörkt röda fasadkulören förekom på fler slott under 1940-talets restaureringar. Kanske var det en kulör i den tidens smak?

Mot bakgrund av att slottet av i dag inte är det slott som brann 1702 och därefter revs, utan det återuppförda starkt förändrade slott som byggdes upp med början 1744, så fanns goda motiv till en omgestaltning.

Frågan som ställdes på seminariet: «Ska vi ge Hårleman en chans?» hade vid mötets slut besvarats med ja. Detta ledde till att projektet arbetade vidare med att ta fram olika förslag till rosaaktiga kulörer med järnvitriol och ljus falu rödfärg som pigment. I flera omgångar framlade slottsarkitekten olika nyanser inför representanter för beställare, de antikvariska myndigheterna och stadsarkitektkontoret inför ett slutgiltigt godkännande.

Resultat och reaktioner

Restaureringens första etapp blev i stort sett färdig under hösten 2001. Vid den officiella avtäckningen av Uppsala slotts nya dräkt hade allmänheten i Uppsala bjudits in. Uppslutningen var god. Runt 300 personer slöt mitt på dagen upp för att se landshövding Ann-Cathrine Haglund låta täckelset (den gröna skyddsväven) falla så att den nya fasaden framträdde.

Fram träder här ett slätputsat rosa/tegelfärgat slott med guldockra fönster, vit taklist och vit sockel. Ett slott som uppfattas väl avstämt med

Samtidigt som diskussionen om fasadernas gestaltning pågick handlades olika entreprenörer upp för arbetet. Vi valde att driva arbetet med egen samordning utan generalentreprenör. Då det nästan uteslutande rörde sig om underentreprenörsarbeten fanns det ingen anledning att avlöna en extra byggfirma på platsen. Det innebar att vi även handlade upp ställning, bodar och annan basstruktur för arbetena. I det här fallet utgjorde ställningskostnaden en av de största posterna.

Tempelmans och Desprez orangeribyggnad i den botaniska trädgården samt med domkyrkans tegelfasad. Slottets gestaltning faller väl in i omgivande monumentbyggnader. Slottet knyter nu bättre an till Hårlemans intentioner då det visat sig att slottet efter 1949–51 års restaurering fick en gestaltning utan historisk relevans. Ett vasaromantiskt yttre förenades med Hårlemans 1700-talsslott och blev arkitekto-

niskt svårbegripligt. Den pågående restaureringen återför, utan att vara en stilrestaurering, slottet till ett 1700-talseteende som också fungerar i vår tid.

Att döma av reaktionerna så här långt verkar den nya dräkten bli väl mottagen i Uppsala och hösten 2003 står hela slottet färdigt i sin nya yttre gestalt. ■

*Per Nelander;
Förvaltare för Uppsala slott, SFF*

Skeppsholmens

Flottans musikkår leder en kolonn av flottans personal från Skeppsholmen till Galärvarvet. Det är vinter och pontonbron har lagts ut. I täten för paraden går musikdirektör Oscar Blomquist, chef för Flottans musikkår i Stockholm 1891–1909.

I fonden, bakom musikkåren, reser sig två rätt så höga hus med valmade tak, som bär de mystifierande namnen Norra och Södra fundamenten.

Flottans varv

Under flottans tid var Skeppsholmen delad i två områden. Mot Strömmen

På Skeppsholmen i Stockholm ligger två identiska byggnader som trots att det finns gott om plats står så tätt invid varandra att det väcker nyfikenhet. Byggnaderna kallas Norra och Södra fundamenten har en spännande historia.

låg örlogsstationen med sina förläggningar och skolor, medan ett stort område mot Ladugårdslandsviken upptogs av den ena hälften av Flottans varv. Mittemot på Djurgårdssidan låg sedan 1720-talet den andra delen av varvet – Galärvarvet.

Skeppsholmen med Galärvarvet var en gång del av ett monumentalt militärt landskap, som bredde ut sig kring Ladugårdslandsviken och som fick sin slutliga form kring mitten av 1800-talet, för att raseras eller döljas av nybyggelse några decennier senare. I stor utsträckning var det skapelsen av en

De båda Fundamentshusen bildar fond till Flottans musikkår på väg över flottbron mot Galärvarvet en kulen vinterdag år 1903.

Örlogsvarvet på Skeppsholmens östra sida dominerades av det stora Slupskjulet, konstruerat av flottans arkitekt Fredrik Blom och uppfört 1840. Till vänster om Slupskjulet syns de båda Fundamentshusen och i bildens förgrund skimtar taken till några av galärskjulen på Galärvarvet.

fundament

och samme man – flottans arkitekt Fredrik Blom. På nuvarande Östermalmssidan låg allt sedan 1600-talet längst i väster Kronobageriet och omedelbart nordost därom Artillerigården, som från 1860-talet kröntes av Hedvig Eleonoras kupol. Vid nuvarande Grev Magnigatan låg Andra gardets kaserner och strax intill dessa Livgardets till häst ståtliga kasernetablisement – en skapelse av Fredrik Blom. Längst i öster avslutades panoramat med Svea Livgardets kaserner i gamla Fredrikshofs slott. Skeppsholmens bebyggelse dölles ännu inte av dagens bedövande ve-

getation utan Skeppsholmskyrkan och Kasern 1 – båda verk av Blom – reste sig ännu fritt ur klippan. Från Skeppbron fanns det goda möjligheter att överblicka stora delar av härligheten.

På Skeppsholmens östra sida – varvsidan – var bebyggelsen inte fullt så spektakulär om man bortser från det väldiga Slupskjulet, som den flitige Fredrik Blom konstruerade i avancerad träteknik. Här ska vi emellertid stanna vid Slupskjulets grannar i söder, Norra och Södra Fundamenten.

Till Flottans varv anslöts Beckholmen när den övertogs av kronan den

1 oktober 1918. En omfattande utbyggnad gjordes av örlogsvarvet under andra världskriget då flera nya byggnader uppfördes på Djurgårdssidan. Varvet var en stor arbetsplats och under 1940-talet arbetade 1300 civilanställda på örlogsvarvet och marinverkstäderna. Varvsområdet skiljs fortfarande från övriga Skeppsholmen av en räckla av murar och byggnader.

Två hus av ett

Fundamenten ligger ett stycke innanför den forna varvsentrén på Skeppsholmen, vid Östra brobänken, som är

namnet på varvskajen som under de senaste åren har restaurerats till ursprungligt skick med dykdalber och allt. Brobänk betyder för övrigt just varvskaj av trä där fartyg förtöjs för reparation, utrustning eller vinterupp-läggning. Bro i brobänk är dock inte släkt med bro i betydelsen brygga utan ordet skrevs tidigare bråbänk, där brå hör samman med verbet brå eller bråda som betyder att bstryka något med tjära eller beck.

Fundamenten har en lång och omständlig byggnadshistoria, som har sin upprinnelse i att Sverige organiserade en galärflotta omkring 1714, sedan riket överraskats av den ryska sjökrigstaktiken med rodda galärer. Den kallades också skärgårdsflottan och var avsedd för att operera i de grunda och trånga svenska och finska skärgårdarna. Galärflottans stockholmseskader stationerades på Skeppsholmen. Skärgårdsflottan anslöts 1756 till armén och kallades därefter Arméns flotta. Vid Svensk-sund i Finska viken vann Sverige den 9 juli 1790 sin största sjöseger genom tiderna då Arméns flotta krossade sin ryske motståndare.

Skärgårdsflottan slogs år 1823 samman med örlogsflottan till Kongl.

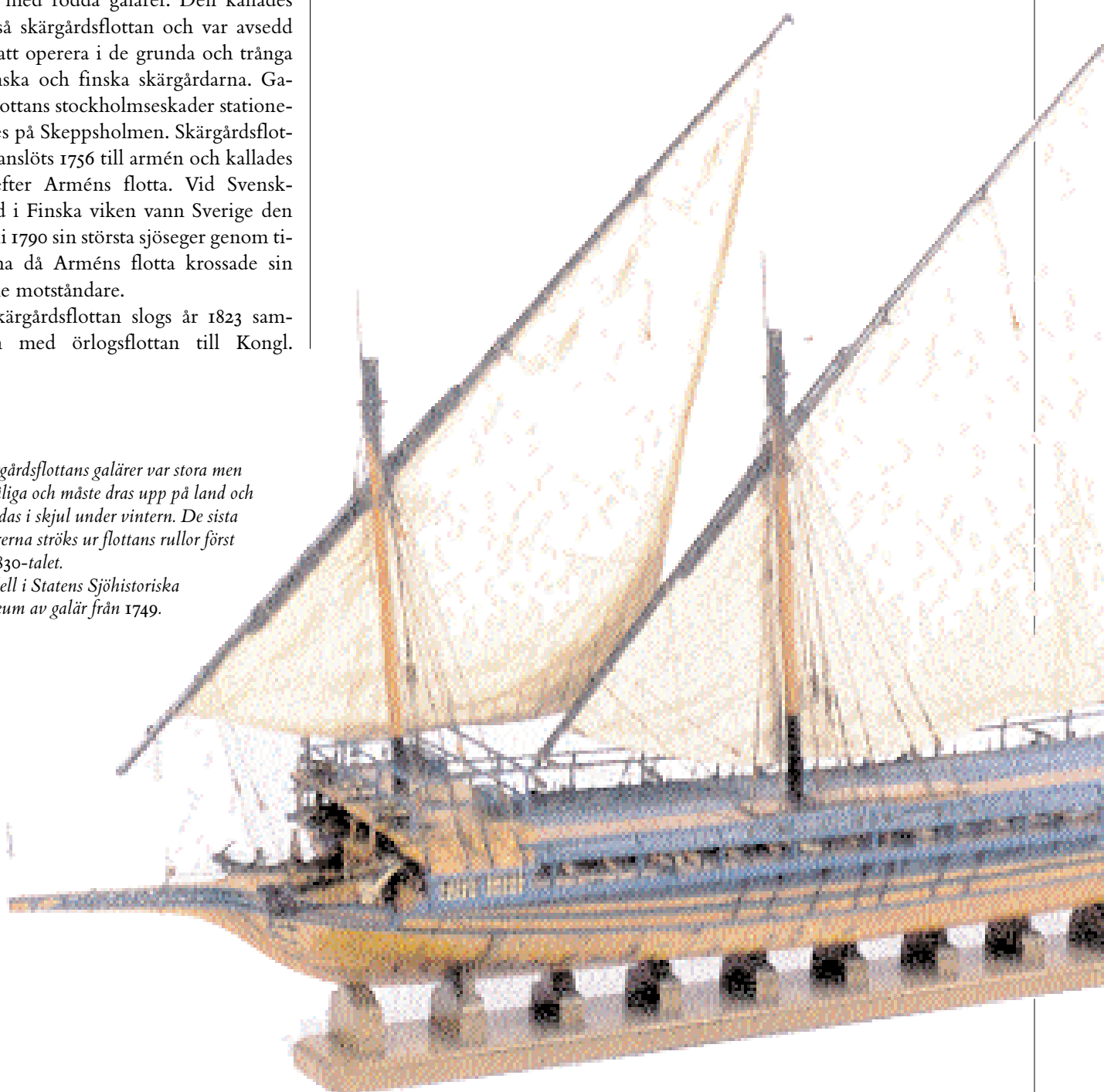
Majestäts flotta. Några av skärgårdsflottans galärer förvarades ursprungligen på Djurgårdssidan men där var de illa utsatta för väder, vind och för svår sjö när sydlig vind drog över Ladugårdslandsvikens vatten. År 1730 beslöt därför Amiralitetskommissariatet att de borde flyttas till «tjänligare ställen kring Skeppsholmen, där de ha bättre skydd, så av själva holmen som av varandra och dessutom vid ankommande stormväder snarare kunna hjälpas och göras fast, än där de nu ligga».

Snart bestämde man sig för att inte bara flytta galärerna tvärs över viken utan också för att bygga ett antal galärskjul på Skeppsholmen så att de dyrba-

ra farkosterna kunde förvaras under tak, på torra land. Men därmed hade man givit sig i kast med en uppgift som, trots sin relativt anspråkslösa karaktär, nästan var den frihetstida marinen övermäktig. Ännu 1739 hade man inte kommit längre än att kaptenlöjtnanten Jacob Gillberg lämnade in en förteckning över de vrak som låg i vattnet utanför den tillämnade platsen för galärskjulen, i närheten av styckekranen på östra sidan av Skeppsholmen. Det beslöts förvisso att vraken skulle tas upp, men av detta blev intet. Först 1745 lyckades man, genom att sälja en del fartyg, driva upp de medel som behövdes för att bygga skjulen.

Skärgårdsflottans galärer var stora men ömtåliga och måste dras upp på land och skyddas i skjul under vintern. De sista galärerna ströks ur flottans rullor först på 1830-talet.

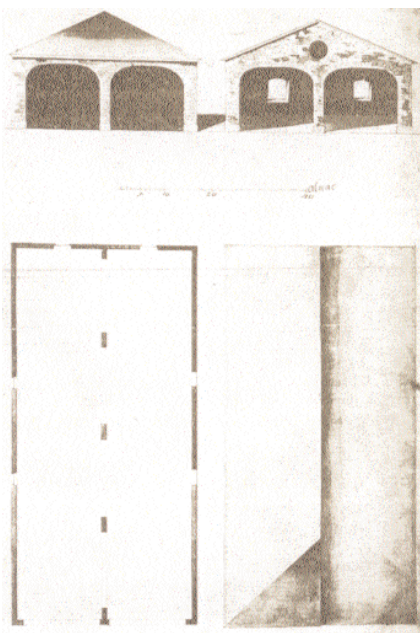
Modell i Statens Sjöhistoriska museum av galär från 1749.

Men för den skull var inte problemen ur världen, även om vraken äntligen plockades upp ur sjön och två bergsprängare började planera för grundläggningen.

Amiralitetskommissariatet vände sig till överintendenten Carl Härleman för att få ritningar till galärskjul. Härleman föreslog två skjul bredvid varandra; de skulle uppföras av tegel med ena kortsidan mot sjön och vardera inrymma två galärer. Det visade sig emellertid nu att den tilltänkta byggnadsplatsen till största delen var uppfyllt av träspån på berg som sluttade mot vattnet, efter en fregattstapelbädd som anlagts där i början av 1700-talet. Med den grunden skulle Härlemans kalkyler inte hålla utan arbetena skulle bli betydligt dyrare än tänkt och projektet fördröjdes därför ytterligare. Nu följde nya turer innan arbetena slutligen kunde påbörjas efter reviderade ritningar våren 1751. Byggnadsföretaget hade nu krympt ihop till att endast omfatta det ena av de båda skjulen, med plats för två galärer. Men inte heller detta kom att förverkligas.

När de nödvändiga sprängningsarbetena var utförda och de båda långmurarna i norr och söder var resta, ändrade man sig och beslöt 1752 att i

Förslag till galärskjul av Carl Härleman, godkänt i december 1746. Endast det ena av de två galärskjulena påbörjades. Då arbetet avbröts var bara själva fundamentet färdigt.

stället uppföra två inventarienkammare. För dessa utnyttjade man de redan färdiga långväggarna och grunden – fundamentet. Man byggde nu två nya långmurar, på blott tre meters avstånd från varandra, för att göra två hus av ett. Galärskjulen byggdes i stället åren 1752–56 på Djurgårdssidan, där två

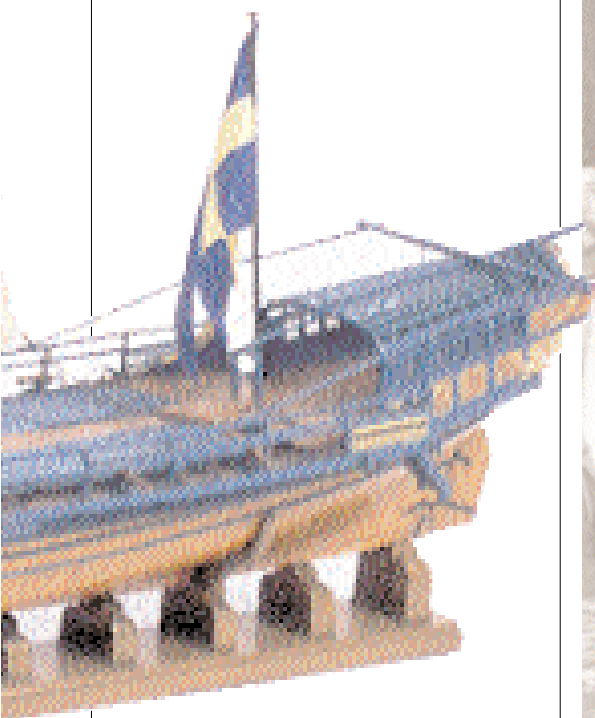
stycken av dem fortfarande finns kvar.

Inventarienkammarna var färdiga 1755 och där inrymdes då hela galäreskaderns upptäckling och klargöring, med andra ord fartygens utrustning. Så var då äntligen detta segslitna byggnadsärende bokstavligen talat i hamn. Det officiella namnet på husen var Galärinventarienkammarna, men i början av 1800-talet blev Fundamenten en vanlig benämning.

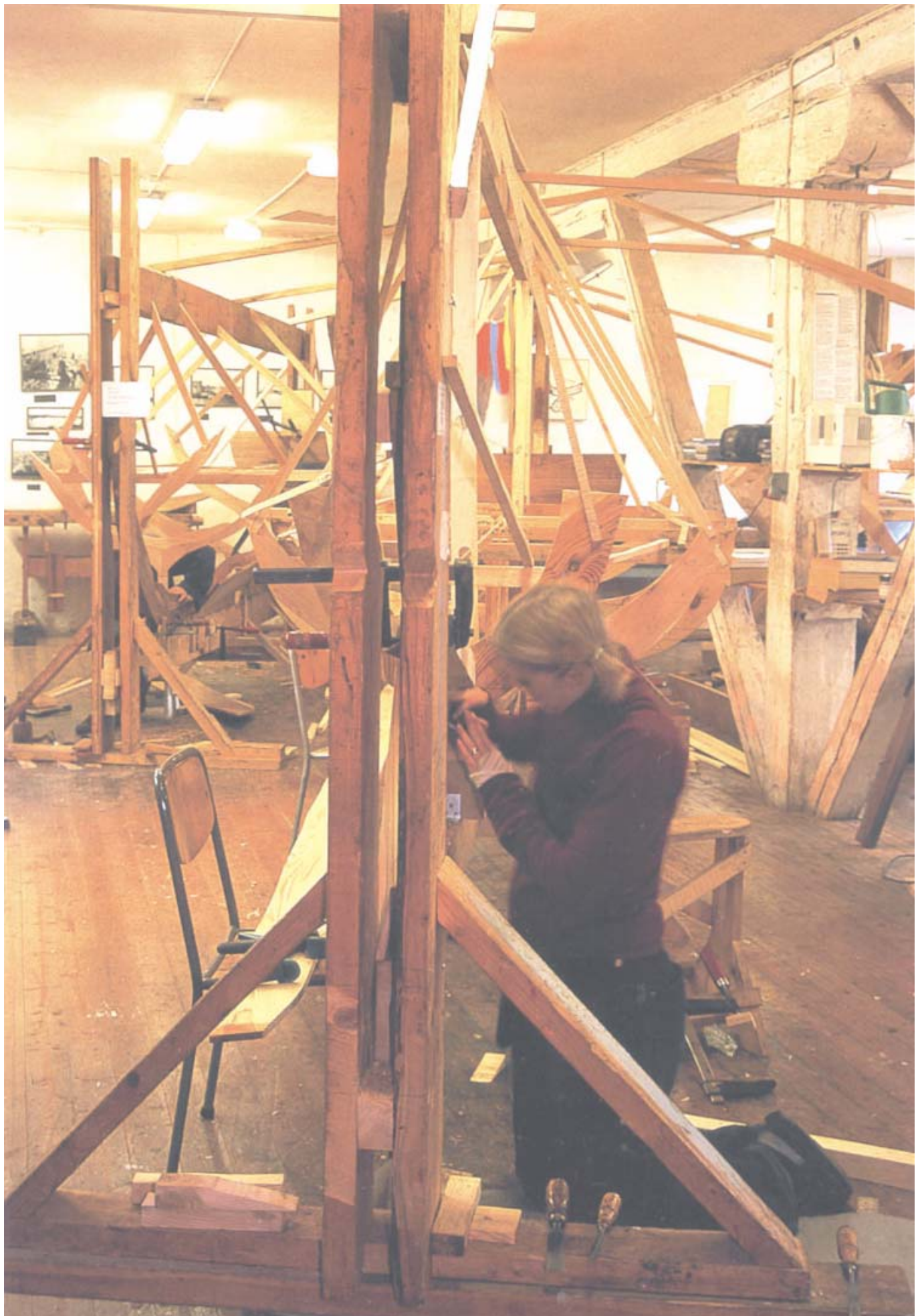
Husen var uppförda av tegel i två våningar med vindar, samt suterrängvåningar i öster där marken ligger lägre. De hade brutna tak som var täckta med tegel och järnplåt. De nuvarande valmade taken tillkom sannolikt vid en ombyggnad 1786.

Invändigt disponerades byggnaderna så att de nedre våningarna innehöll i öster vardera ett större rum och i väster vardera fyra inventarienkammare, medan de övre våningarna var indelade i ett antal inventarienkammare utmed en korridor, och i mitten av husen fanns trapporna.

Det var sannolikt husens byggnadsentreprenör, murmästaren Per Westrell, som var ansvarig för de ritningar som behövdes för att förvandla det ensamma galärskjulet till två inventarienkammare.

Då Fundamentshusen byggdes om från inventarienkamrar till verkstäder flyttade segelsömmarverkstaden in i Södra fundamentet. Interiören med segelsömmare och segelsömmerskor i verkstaden är från 1920-talet.

Skeppsholmens folkhögskola anordnar sedan flera år kurser i att bygga allmogebåtar.

Kyrka i segelsömmarsalen

I början av 1800-talet dryftades möjligheterna att få till stånd en del olika verkstäder på Skeppsholmen och 1820 fick byggnadschefen vid Arméns flottas Stockholmseskader Fredrik Blom i uppdrag att utarbeta ett förslag till ombyggnad av Södra fundamentet till bland annat verkstäder. Den här gången malde kronans kvarnar snabbt och ombyggnaden genomfördes 1821–22. Den innebar att inventariet av kamrarna revs ur och ersattes av verkstads- och förrådslokaler samtidigt som utrymmet under husets västra del sprängdes ur och inreddes till smedja. En kalamitet i sammanhanget var att amiralitetsförsamlingens kyrka förstördes i den stora brand som härjade Blasieholmen den 12 juni 1822 och den tillämnade segelsömmarverkstaden på övre våningen fick därefter användas som provisorisk kyrka fram till 1842.

I början av 1870-talet var Fundamenten tämligen förfallna och flottstationens byggmästare, kaptenen vid Flottans mekaniska kår Victor Ringheim, utarbetade 1875 förslag till reparation och ombyggnad av de båda husen. Arbena utfördes 1878–79 och innebar förutom en del inre omdisponeringar att de gamla husens exteriörer anpassades efter tidens smak.

De fick en symmetrisk fönsterindelning och en del exteriördetaljer, som de vertikala murbanden (lisener) och långfasadernas markerade gaveluppbyggnader (frontoner), tillkom. Ringheim hade också tänkt sig att binda samman de båda husen med en kulissportik mot sjön, men denna detalj stannade på papperet.

Det var genom denna ombyggnad som Fundamenten fick de nuvarande exteriörerna. För några år sedan renoverade Fastighetsverket fasaderna och återställde den ursprungliga färgsättningen.

Fundamenten användes som verkstäder, kontor och förråd till dess örlogsvarvet lämnade Skeppsholmen 1969. Norra fundamentets vind inreddes till brödförråd 1901.

Hemgård och folkhögskola

Tjälrlukten är påtaglig när man stiger in i den forna tackelkammaren på bot-

tenvåningen i Södra fundamentet. Det är Skeppsholmsgården och Skeppsholmens folkhögskola som disponerar Skeppsholmens fundament sedan örlogsvarvet lämnade Djurgården och Skeppsholmen 1969 och flyttade till Muskö i Stockholms skärgård.

Skeppsholmsgården är en av sex hemgårdar i Stockholm som drivs i Nathanael Beskows anda, men med maritim inriktning. Den skapades 1969 av dåvarande föreståndaren för Birka gårdens ungdomscafé, Holger Renberg, med utgångspunkt i skolfartyget Shamrock, berättar Gustaf Taube som är ordförande i Stiftelsen Skeppsholmsgården, när vi träffas i tackelkammaren. Syftet med verksamheten är, för att citera de beskowskt inspirerade stadgarna «att bereda människor av olika åldrar och från olika arbets-

mentet används fortfarande som verkstad och förråd och även södra byggnaden inrymmer, förutom kontor och undervisningslokaler, fortfarande också verkstäder. Den maritima anknytningen är särskilt påtaglig i Norra fundamentet där båtverkstäderna finns. På den forna brödvinden ligger i dag allhandla nautika och andra ting som kan vara användbara i verksamheten, men här har också många årsklasser av flottister lämnat meddelanden till kommande generationer – så gjorde till exempel 46/38 Jansson som muckade den 22 maj 1939. Tyvärr blev det nog en kortvarig glädje för honom eftersom kriget bröt ut den 1 september och redan i slutet av augusti kallade flottan in en stor del av sin reservpersonal.

På utrymmet mellan Norra fundamentet och den under andra världskri-

Fundamenten står ganska oförändrade sedan örlogsvarvets tid och bevarar den exteriör de fick vid ombyggnaden på 1870-talet.

områden och samhällslager tillfälle att mötas som likar och dela med sig åt varandra av sin livserfarenhet.» Förutom seglingarna med Shamrock och de andra skolfartygen, drivs i land olika kurser med anknytning till sjön, men även andra som till exempel videofilmning och krishantering.

Stiftelsen Skeppsholmsgården är också huvudman för Skeppsholmens folkhögskola, som startade 1977. Folkhögskolan, som har egen styrelse med representanter för sjöfartsnäringen och sjöfolksfacken, har 100 elever varav 16 undervisas i allmogebåtsbyggande medan 18 går på musiklinjen och övriga på allmän linje. Man har också distansundervisning för sjöfolk.

Fundamenten är ganska oförändrade sedan örlogsvarvets tid. Norra funda-

get byggda kanonverkstaden pågår nu en nautisk begivenhet av stora mått, för här byggs Stockholmsbrigg – den första brigg som byggts i huvudstaden på mer än hundra år. Bygget startade med kölsträckning 1997 och sjösättningen är planerad till nästa år. Förлага är svenska flottans brigg Gladan, som byggdes i Karlskrona 1857. Stockholmsbrigg blir 35 meter lång och drygt 8 meter bred, med en segelyta om närmare 700 kvadratmeter. Fartyget byggs på historisk varvsmark för här har redan under tidigt 1700-tal kronans fregatter kölsträckts, vilket ju satte sina spår genom den väldiga anhopningen av träspån som förbittrade fundamentsbygget i mitten av 1700-talet.

*Staffan Nilsson;
Fil. dr i konsthistorik, byggnadsantikvarie*

125 år i Humlegården

KUNGL. BIBLIOTEKET

Den 2 januari 1878 öppnade Kungl. biblioteket portarna till den nyuppförda byggnaden i Humlegården. Den främsta anledningen till att byggnaden kom att placeras i Humlegården var att man där hade näst intill – som man då ansåg – obegränsade möjligheter att låta huset utvidgas och växa med framtida lokalbehov. Humlegården, som uppstått som kunglig köksträdgård och senare blivit offentlig park och borgerlig promenadplats, hade under senare delen av 1800-talet fått ett allt mer skamfilat rykte. Parken kantades av träkåkar och i centrum florerade nöjeslivet kring Rotundan, den gamla värds- hus- och teaterpaviljongen från slutet av 1700-talet. Genom att förlägga Kungl. biblioteket till Humlegården hoppades stadens styrande att trenden skulle vända, och att den förslummade delen av staden skulle kunna räddas från ytterligare förfall.

Svällande samlingar

Biblioteket har sitt ursprung i de svenska vasakungarnas boksamlingar från 15- och 1600-talen och fanns ända fram till flytten till Humlegården inrymt i Kungliga Slottet.

Samlingarna växte snabbt. Genom en förordning år 1661 stadgades att minst ett exemplar av alla utgivna svenska tryck skulle tillställas det kungliga biblioteket innan trycket spreds. Under 1800-talet gjorde det billiga maskintillverkade papperet och de nya tryckpressarna att utgivningen av böcker och andra trycksaker ökade lavinartat. Det blev snart outhärdligt trångt i det kungliga biblioteket i slottets nordöstra flygel, och vid 1800-talets mitt började planer på en ny biblioteksbyggnad att ta form. Arkitekten Gustaf Dahl fick 1870 det formella uppdraget att utföra ritningar till det nya Kungl. biblioteket.

Dahls biblioteksbyggnad representerade det absolut modernaste av tidens institutionsarkitektur. Planlösningen var lika radikal som framsynt och inspirerad av internationella idéer om hur läsesalar och magasin, liksom ventilation, brandsäkerhet och andra

*För 125 år sedan
flyttade Kungl. biblioteket
med sina omfattande
samlingar från nordöstra
flygeln på Stockholms slott
till en nyuppförd byggnad
i Humlegården.
Utrymmesbristen, som var
den främsta anledningen
till flytten, har följt
biblioteket genom åren.*

praktiska frågor, skulle ordnas.

Under förberedande studier i London och Paris tog Dahl också intryck av den nya gjutjärnsarkitekturen. Kungl. biblioteket blev en av de första byggnaderna i Sverige som byggdes i den nya tekniken.

Det skulle dock snart visa sig att den nya byggnaden planerats för liten re-

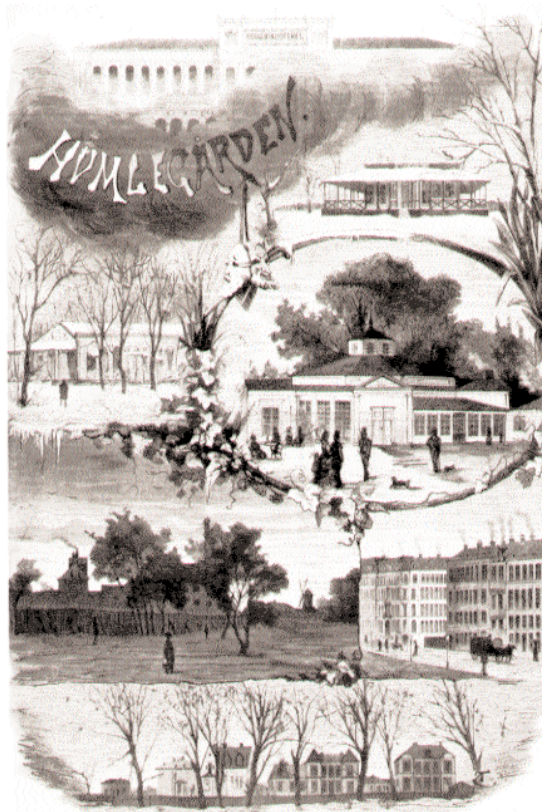
dan från början. Då man flyttade in uppgick bokbeståndet till cirka två hundra tusen volymer och därmed var magasinstrymmena i stort sett fyllda redan från början. I dag finns cirka tre och en halv million volymer i samlingarna och de växer med ungefär en och en halv hyllkilometer om året.

Kungl. bibliotekets ständigt ökande samlingar, tillsammans med en utvidgad verksamhet och allt fler besökare, har lett till en konstant brist på tillräckliga utrymmen. Längre löstes problemet genom ett bättre utnyttjande av byggnaden; man byggde nya lägre våningsplan mellan de gamla och försökte inreda vindar och andra utrymmen på ett bättre sätt.

Redan 1926–27 förlängdes huset med flyglar, ritade av Axel Anderberg, som en första etapp i en planerad större utbyggnad som aldrig realiserades. Läget i Humlegården, som skulle ge obegränsade möjligheter till utbyggnad, visade sig med tiden inte ge den fördel som man hoppats på. Nya tider och nya värderingar gjorde att alla konkreta förslag till en utbyggnad som inkräktade på Humlegårdens fria ytor möttes av ett massivt motstånd.

Biblioteket går under jorden

Efter flera utredningar presenterades på 1980-talet ett förslag som inte tog Humlegårdens mark i anspråk. Två stora bokmagasin om vardera fem våningsplan byggdes i bergrum djupt under parken. Magasinen är helt fristående i sina utsprängda berghålor och står i förbindelse med huvudbyggnaden genom ett centralt schakt med hissar. Då magasinen togs i bruk 1995 byggdes de ursprungliga bokmagasinen i huvudbyggnaden om till tjänsterum. Då den omfattande ombyggnaden och renoveringen avslutades 1997 hade allmänheten fått en ny tidsskriftsläsesal och nyinredd forskarläsesal, samt en specialläsesal en trappa upp. Entréhallen och den gamla läsesalen är K-märkta och bevarades intakta. Några av de gamla magasinshyllorna i smi-

Humlegården fick under 1800-talet ett alltmer skamfilat rykte som centrum för ett tveivelaktigt nöjesliv. Kungl. bibliotekets lokalisering till parken skulle bidra till att hejda dess förfall. Ny illustrerad tidning 1877.

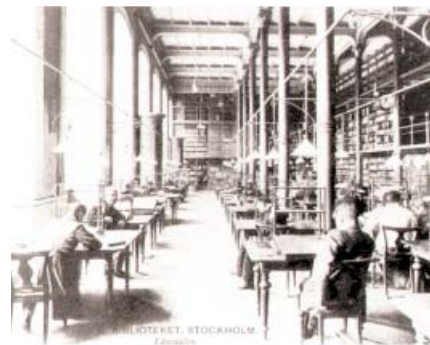
Läsesalens interiör med sina gjutjärnskolonner och dekorerade balkar ger i dag stort sett samma intryck som den gjorde då den öppnades för allmänheten 1878.

I informationshallen, som är bibliotekets hjärta, har några av de gamla magasinbokhyllorna i gjutjärn funnit en ny användning.

desjärn togs till vara i den nya informationshallen.

Allmänheten har också fått tillgång till det så kallade annexet, som ursprungligen byggdes som ett bokmagasin under mark på 1960-talet. Här har Jan Henrikssons arkitektkontor skapat tre olika våningsplan som rymmer bland annat utställningshall, hörsal och

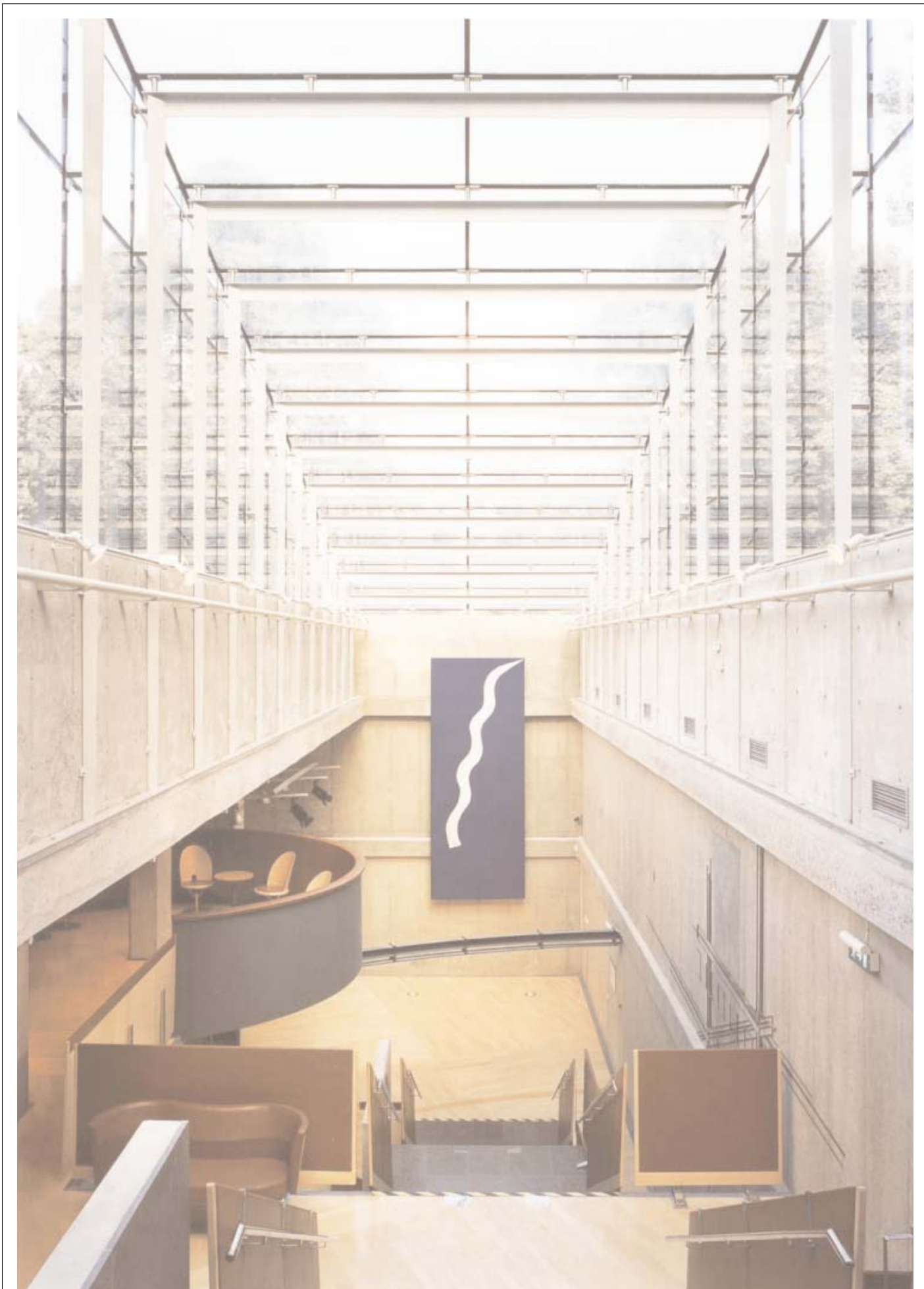
Ett foto från 1912 visar att läsesalen fått elektriska lampor över alla skrivbord.

mikrofilmsläsesal. Nere i underjorden hittar man också 'kryptan' som inretts särskilt för bibliotekets värdefullaste klenod – Djävulsbibeln. Trapporna till annexet får dagsljus genom en bågformad lanternin som pekar ut riktningen till underjorden. Bibliotekets tillbyggnad av glas och stål representerar det sena 1900-talets symbios av arkitektur och ingenjörskonst – en utveckling av den tidiga industriella byggnadskonst som praktiserades i Gustaf Dahls ursprungliga byggnad.

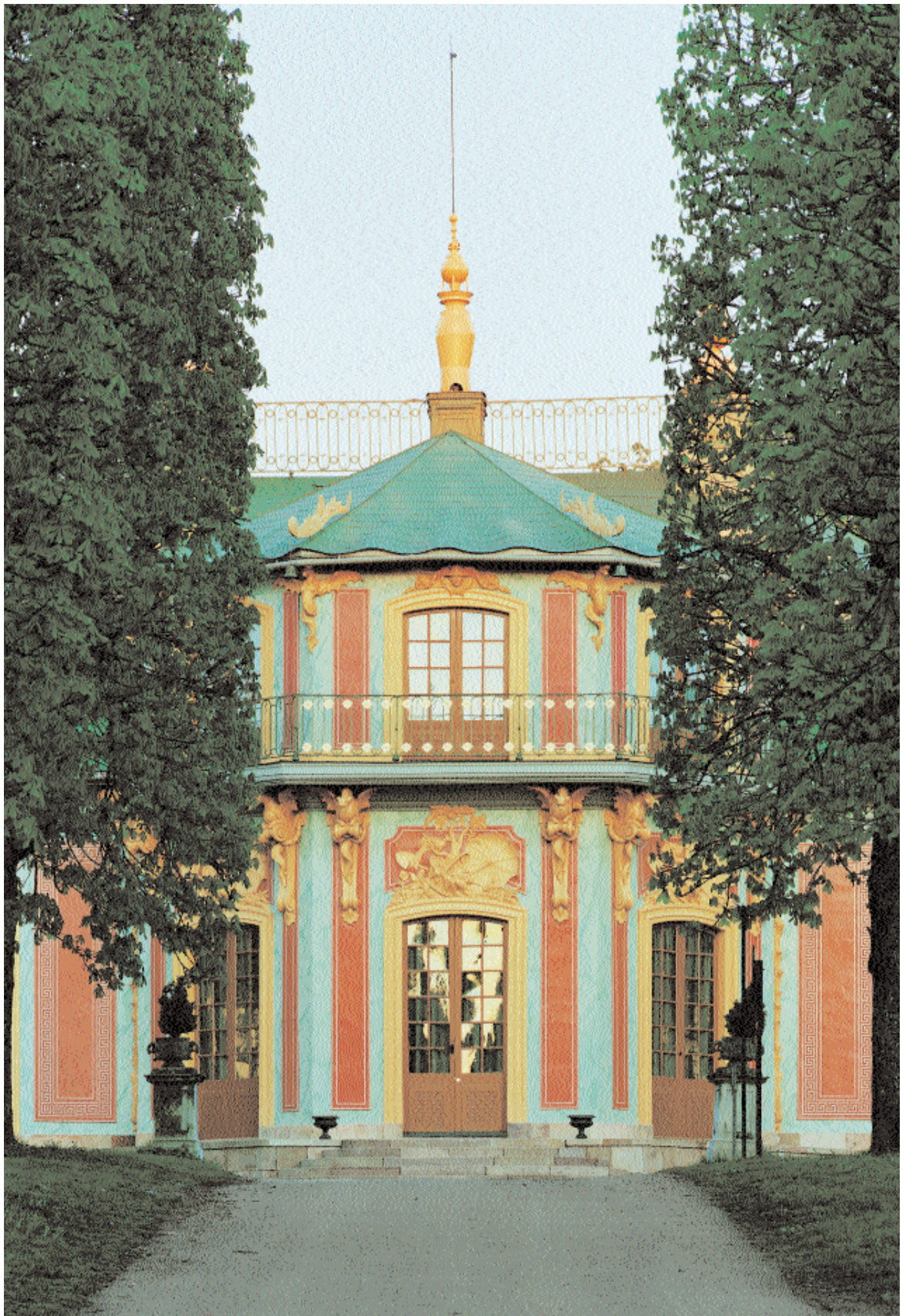
Einar Höste fick uppgiften att integrera den moderna tillbyggnaden mot norr med den omgivande parken. Nivåskillnaderna på ömse sidor om lanterninen markeras med gatsten och grönska i låga terrasser som möter Humlegårdens gräsmattor. Rostiga vertikala markörer står ordnade efter ett sinnrikt koordinatsystem.

Femton meter ner i det underjordiska magasinet ligger Kungl. bibliotekets nya datacentral, som tagits i bruk under 2002. Härifrån serverar man hela landets biblioteksdatasystem Libris och det egna datoriserade katalogsystemet Regina. Libris ger i dag fantastiska möjligheter för vem som helst att – oberoende av varifrån – lokalisera, beställa och slutligen låna böcker ur forskningsbibliotekens gemensamma bestånd. ■

Catrine Arvidsson;
Konst- och kulturhistoriker

Det underjordiska bokmagasinet från 1960-talet inreddes vid den senaste ombyggnaden 1997 till publika utrymmen i tre våningsplan. Nils G. Stenqvists fem meter höga väv i blått och vitt dominerar annexets trappa ner till den stora hörsalen.

Kina slott

- BOKEN OM ETT OMISTLIGT KULTURARV

«Du sköna gränsmakt mellan skilda zoner, vid dina minnen vakna hoppets toner.» Med dessa ord inledde författarinnan Octavia Carlén beskrivningen av Kina slott i sin populära skrift *Drottningholm. Dess historia, samlingar och närmaste omgivning* som utkom 1861. Det är på många sätt ett genialt grepp att beskriva Kina som en gränsmakt mellan skilda zoner. I ordet gränsmakt är det underförstått ett möte mellan olika kulturer och traditioner som avses och i detta möte uppstår så en alldeles unik miljö.

Kina slott på Drottningholm är i flera avseenden en sådan alldeles unik miljö. Många besökare fascinerar av den lilla slottsanläggningen i den svenska skogsbacken, av dess färgstarka exotism och eleganta lyskraft i det omgivande mäljarlandskapet.

Kina slott är i dag ett välkänt besöksmål och ett museum över det europeiska kinaintresset under 1700-talet. När det första Kinahuset och några år senare den nuvarande slottsbyggnaden uppfördes, under 1750- och 60-talen, var det en plats för förströelse dit den kungliga familjen sökte sig för intim samvaro och rekreation.

Världsarvet

Kinaanläggningen utgör ett av de allra främsta exemplen på byggnader i 'kinesisisk' stil i Europa och är även en av de allra bäst bevarade, vilket var en av anledningarna till att UNESCO 1991 förklarade Drottningholm som ett för hela världen skyddsvärt och omistligt kulturarv. Man skulle likaså kunna hävda att slottsanläggningen är ett världsarv i omvänd och mer bildlig bemärkelse, då impulser från Kina, Japan, Frankrike, England och Tyskland här förenades med svensk formtradition. Sverige mottog vid mitten av 1700-talet konst- och kulturimpulser från hela världen och en unik nationell kulturmiljö blev till.

Arbetet med bokverket «De Kungliga Slotten» inleddes för två och ett halvt år sedan som ett stort samarbetsprojekt mellan Fastighetsverket, Kungliga Hovstaterna och Bygghögskolan. Det första av de totalt 15 banden ligger nu färdigt – boken om Kina slott.

I flera generationer har forskare kommit till Kina slott och fascinerats av den särpräglade och rikt sammansatta miljön. Byggnaderna, inredningarna och samlingarna har studerats och beskrivits i detalj i strävan att belysa de unika förutsättningarna för dess tillkomst. Olika typer av frågeställningar har aktualiserats under skilda tider och man skulle kunna karakterisera de olika generationernas forskning som tidsbilder eller årsringar i kunskapen om och förståelsen av Kina slott. Den senaste sto-

ra och betydelsefulla forskningsinsatsen gjordes 1972 av Bo Gyllenswärd, Stig Fogelmarck och Åke Setterwall med boken *Kina slott på Drottningholm*. Det är nu trettio år sedan och det är därför viktigt att sammanfatta delar av den äldre forskningen och även lägga en ny generations tankar och forskning till kunskapen om denna komplexa och intressanta anläggning.

Detta förhållande gäller givetvis i hög grad många andra monument och anläggningar och boken om Kina slott är därför det första bandet i ett helt bokverk om de tio kungliga slotten.

Strävan är att ge de kungliga slotten en bredare kulturhistorisk belysning, där kontinuiteten och sammanhanget med traditionen likaså är ett centralt tema i skildringen.

Byggnadernas funktion och den kungliga beställarrollen utgör även viktiga delar i helhetsperspektivet, liksom restaureringshistorien och analysen av slottsmiljön som estetisk och ideologisk manifestation. Därför breddas perspektivet i boken om Kina slott till att även omfatta skildringar av hovlivet och det svenska handelsutbytet med Kina, liksom de idéhistoriska

På en osignerad karta från 1777 återfinns man några av de anläggningar som försvunnit under åren och inte längre ingår i dagens Kina.

Spegelsalongen är vid sidan av Marmorsalen slottets mest franskinspirerade rum och den fasta inredningens kinesiska inslag är få. De förgyllda ornamenten visar stor lyhördhet för utvecklingen från rik rokoko mot stram klassicism.

sammanhang som kan bidra till förståelsen av varför Kina slott skapades, vad dess funktion en gång var och varför anläggningen ser ut som den gör i dag.

Det första kinahuset

Besökare till Kina slott kommer ofta vandrande genom slottsparken och har lämnat bakom sig det svenska skärgårdslandskapet med de skogiga mälar-

stränderna, det monumentala barockslottet och den formella franska barockträdgården med dess parterrer, skulpturer och vattenkaskader. Vandraren sneddar så vidare genom den engelska landskapsparken med dess slingrande trädgårdsgångar. Genom en lång kastanjeallé når besökaren så målet – Kina slott.

Dagens anläggning består, förutom

själva slottsbyggnaden, av fyra fristående paviljonger, en köksbyggnad och några trädgårdsbyggnader samt en trädgårdsanläggning. Till det ursprungliga slottsområdet hör också den lilla byn Kanton med elva bevarade gårdsanläggningar längs bygatan. En rad byggnader har under århundradenas lopp tillkommit eller försvunnit, och även Kinas trädgård har genom-

Den bilden går dock till viss del att komplettera med brev, memoarer och andra bevarade noteringar som ger liv och puls åt historiska fakta.

Det Kina slott som vi möter i dag är inte den byggnad som först uppfördes på platsen. Det första Kinahuset uppfördes 1753 och var enligt traditionen en födelsedagsgåva till drottning Lovisa Ulrika från maken kung Adolf Fredrik. Det finns fortfarande många frågor kvar att besvara kring denna första slottsanläggning. Var denna byggnad i 'kinesisk' stil verkligen en födelsedagsöverraskning till drottningen eller var hon själv med och planerade byggnadsprojektet från första början?

Den konsthistoriska forskningen har länge diskuterat vem som kan vara det första Kinahusets arkitekt och man har gärna velat framhålla Carl Hårleman, vårt lands förnämste rokokoarkitekt, som slottets upphovsman. En av ritningarna till det första Kina har man

velat knyta till hans hand. De enda kända arkivaliska uppgifterna från byggnadstiden anger dock att slottsbyggnaden uppfördes efter ritningar utförda av kungen själv. Kanske är 1753 års Kina egentligen ett resultat av ett intimt samarbete mellan Adolf Fredrik och hans arkitekt?

Den senare anläggningen

Efter tio år ersattes huvudbyggnaden på Kina av den nuvarande slottsbyggnaden, som uppfördes efter ritningar av överintendenten Carl Fredrik Adelcrantz. För denna byggnad är dock kunskapsmaterialet i form av ritningar och räkenskaper mer rikhaltigt. Däremot framstår uppgifterna kring grundläggningen av det nya slottet som förvirrande och motstridiga. Enligt samtida tidningsuppgifter skedde den högtidliga grundläggningen den 31 maj 1763, medan andra källor, exempelvis

gått många förändringar från det att de första alléträden planterades i Drottningholms djurgård i mitten av 1700-talet. Bevarade kartor, ritningar och arkivaliska uppgifter gör det ändå möjligt att skapa sig en bild av den forna anläggningen. Arkivmaterial i form av räkenskaper och dagsverkslistor kan ge oss en god, men ibland något begränsad bild av Kina slotts tillkomstshistoria.

Röda rummets interiör är en av de som tydligast går tillbaka på förlagorna i William Chambers bok *Designs of Chinese Buildings* från 1757. Här syns även tecken på en gryende nyklassicism.

en runinskrift på en träbjälke i slottets källare, anger att den ägde rum den 2 juni. En bagatellartad skillnad kan tyckas, men problemet ger oss ändå en generell bild av tolkningssvårigheterna i samband med det för Kina slott tämligen magra arkivmaterialet.

Hur uppfattade samtida besökare det nya Kina när det stod färdigt vid 1760-talets slut? Vilka värderingar kom till uttryck vid bedömningen av slottsanläggningen? Vilken är Kina slotts roll i dag, sedd i ljuset av det europeiska kineseriets historia? Att anläggningen väckte stor uppmärksamhet bland drottningens tyska anförvanter är välkänt och det är otvivelaktigt så att den mest kompletta sviten ritningar till Kina slott återfinns i tyska arkiv och härrör från samlingar som tillhört Lovisa Ulrikas släktingar. I dag betraktas Kina med sina inredningar och samlingar som det kanske största och mest välbevarade exemplet på europeiskt kineseri under 1700-talet. Ser dagens interiörer på Kina slott ut på samma sätt som de gjorde under Lovisa Ulrikas tid eller är det möjligt att iakttä förändringar av de olika miljöerna? Skiftande förhållningssätt och värderingar av äldre stilepoker, liksom museala och antikvariska ambitioner, har satt sin prägel på dagens Kina slott. För att kunna följa denna förändringsprocess är det av största vikt att studera anläggningens restaureringshistoria – utan detta blir historieskrivningen ofullständig.

Kina slott och dess omgivande paviljonger genomgick på 1990-talet en omfattande fasadrestaurering, vars ambition var att återge slottsbyggnaderna deras ursprungliga karaktär, att liknas vid kinesiska lackarbeten. De putsade fasaderna försågs med ett yttre, skyddande skikt av linolja för att ytan skulle återfå sin ursprungliga pregnans och lyster. Det grönmålade taket i bleckplåt, som närmast har karaktär av en tältduk som fladdrar i vinden, liknar inte något i europeisk arkitektur. Många besökare ställer sig frågan om hus i Kina såg ut så här på 1700-talet. Svaret blir att det möjligen i enstaka detaljer går att spåra en direkt influens från Kina. Verkligheten uppvisar snarare en kombination av europeiska byggnadsideal och drömmar om det kinesiska.

Förhållandet är detsamma när besö-

Confidencen, paviljongen där kungaparet kunde dinera konfidentiellt och förtroligt utan upppassare, tillhör de äldsta bevarade anläggningarna vid Kina.

karen träder in i slottets entréhall. Marmorsalen, som rummet kallas, är synnerligen fransk till sin karaktär. I de intilliggande Röda och Gula rummen träder däremot det kinesiska fram på ett mer påtagligt sätt – där är väggarna täckta av lackskärmar med motiv från Kina. Kinesiska lerfigurer, porslinsurnor, lackmöbler och olikartade konstföremål stärker rummens kinesiska helhetsintryck.

En särpräglad skönhetsupplevelse

Hur ska samlingarna på Kina slott karakteriseras? De omfattande och välbevarade samlingarna av europeiskt och östasiatiskt konsthantverk förmedlar kunskap om en annan tids tankar och livsmönster. Olika delar av samlingarna presenteras därför för att belysa mötet mellan Europa och Kina.

Att vandra runt på Kina slott är i sig en särpräglad skönhetsupplevelse. Men många frågor väcks också vid rundvandringen i slottets olika rum. Hur kom alla dessa exotiska föremål till Drottningholm? Hur använde man en slottsanläggning av detta slag? Frågorna och tankarna är många. Är slottets stora svenska möbelsamling specialtillverkad för de olika gemaken eller hämtades möbler och andra föremål från Drottningholms slott till det nyuppförda Kina? Studiet av möbelsamlingarna bidrar med delvis oväntade och oanade slutsatser. Det svenska

ostindiska kompaniet grundades 1731. På de europeiska ostindiefararna fördes oräkneliga mängder av lyxföremål av en närmast okänt hög kvalitet till vår kontinent. Inte minst genom de jesuitmunkar som verkade i Kina under 1600- och 1700-talen mottog Europa starkt idealiserade skildringar av den kinesiska kulturen och samhället. Sammantaget väckte detta både uppståndelse och stor nyfikenhet på Mittens rike.

Nyttan och nöjet

Kina byggdes inte enbart som ett kungligt lustslott, utan var centrum i ett merkantilt projekt. På kungligt initiativ anlades byn Kanton med faktorer av skilda slag. Där fanns bland annat sidenvävare, bandvävare och en fabrik för tillverkning av silkesstrumpor. Även i ett handelspolitiskt perspektiv påverkade således kinaintresset den europeiska industriutvecklingen under 1700-talet.

Nyttan som samhällsprincip kom också till uttryck genom det faktum att Kina slott anlades mitt i det kungliga jaktområdet – djurgården – på Drottningholm. Till området fanns också bostäder för exempelvis fiskaren och jägmästaren. Nyttigheten skulle genomsyra slottsanläggningen. Till nöjet får man kanske föra den trädgård som också kom att växa fram kring slottet och blev en av vårt lands märkligare trädgårdsanläggningar från 1700-talet.

Bilden av Kina slott blir inte fullständig om vi endast redovisar vad vi kan se med ögat i dag, utan där finns givetvis också ett socialt perspektiv. Hur utformades hovlivet på Kina och vad fördrev man tiden med? Var det en särskilt utvald skara hovfunktionärer som fick följa kungligheterna till Kina? Vad vet man om de fester och teaterföreställningar som gavs på och omkring Kina slott under 1700-talet? När Lovisa Ulrika och hennes son Gustav III vistades på det lilla lustslottet var Kina en levande och privat kunglig miljö. Hur var det sedan under 1800-talet, hur förändrades vistelsen på Kina och hur såg man då på det kinesiska lustslottet? Ett rikt bildmaterial kan berätta om slottets vidare öden under 1800-talet och om det sena 1900-talets bidrag i formandet av den anläggning och helhet som besökaren möter

Den distinkta gränsen mellan ute och inne löses upp och suddas ut då dörrarna i Gröna salongen öppnas mot trädgården. Allén blir en del av rummet och salongen med sina korgflätsmålade väggfält blir som ett uterum i trädgården.

i dag. Hur vårdas ett världsarv som Kina? Hur resonerar man i dag kring bevarande- och utvecklingsfrågor, och vilket ansvar har vi för att denna unika miljö ska kunna leva vidare?

Frågor av detta slag behandlas av ett

antal skribenter och ledande specialister i den nya boken om Kina slott. Många frågor får svar, men vissa kommer att kvarstå därför att källorna inte ger oss klara besked. Resonemangen kring anläggningen som helhet fördju-

par dock förståelsen av Kina slott och skapar en närhet till en annan tids tankar och ideal, så till synes främmande för oss i dag. ■

Göran Alm;

Fil. dr, chef för Bernadottebiblioteket

NOTISER

Övernatta bombfritt i donjonen

Den så kallade donjonen vid Carlstens fästning på Marstrand håller på att restaureras. Till sommaren 2003 kommer här att finnas vandrarhem, minihotell och konferenslokaler. Tidigare har inte konferensgäster kunnat övernatta på fästningen. Eventuellt kommer även delar av bottenvåningen att iordningställas för museiverksamhet.

Donjonen, som är en befäst kasern i två våningar, färdigställdes under 1850-talet och ersatte då en del av fästningens södra huvudvall. Kasernen försågs med kraftiga murar och med relativt stora fönster mot sjösidan, som vid ett angrepp skulle kunna förminska och tjäna som skottgluggar. Övre våningens tak utgörs av ett kraftigt jordtäckt valv som skulle göra byggnaden 'bombfri', det vill säga skyddad för artillerield och granater.

Fem tävlar om Washington

I somras utlyste Fastighetsverket en arkitektävling om ett nytt svenskt ambassadkansli i Washington. Bland 43 arkitekter som visat intresse valdes fem ut för fortsatt tävlan. Arkitekterna Gert Wingårdh, Christer Malmström, Johan Celsing, Lasse Vretblad och Greger Dahlström lämnade

i slutet av november in sina anonyma bidrag till juryn som leds av Fastighetsverkets generaldirektör Christer Wadelius och består av sakkunniga från UD och Fastighetsverket samt fackdomare från Sveriges Arkitekter och från Washington. Det vinnande förslaget kommer att offentliggöras i mars 2003.

EU satsar på Borgholm

Fastighetsverket har beviljats medel ur E.G:s Regionala fonden för projektet «Framtidens Borgholms Slott». Projektet ska skapa förutsättningar för att bättre kunna tillgodose besöksnäringens olika behov. Slottsledning och administrativ personal sitter i dag i små lokaler i Borgholm.

Borgholms slott.

Därför planeras en ny administrations/entrébyggnad tillsammans med en ny parkering framför slottet. För framtida utökade satsningar på utställningar, föreläsningar, gästbud och annan pedagogisk verksamhet kommer lokaler att ställas i ordning inne i slottet.

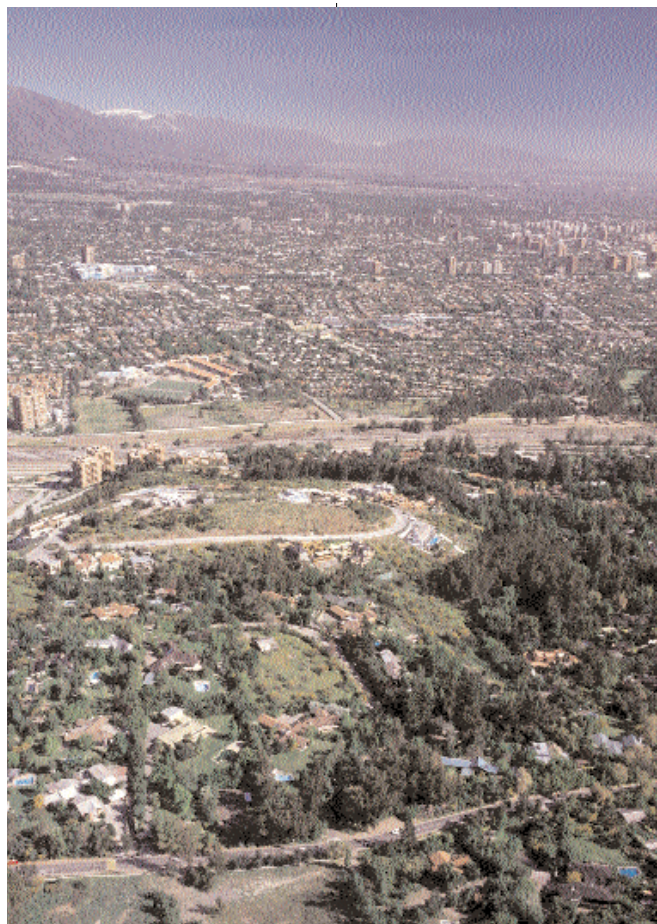
Carlstens fästning på Marstrand.

Skissernas museum

I november 1998 bjöd Statens fastighetsverk in till en arkitekttävling som gällde om- och tillbyggnad av Skissernas museum – Arkiv för dekorativ konst i Lund för att lösa museets akuta utrymmesproblem.

Det vinnande förslaget «Vid park» var ritat av Johan Celsing Arkitektkontor AB i

Santiago de Chile.

Mindre buller i Chile

Det nuvarande residenset i Santiago de Chile ligger alldeles intill en motorväg. Eftersom mycket representation på grund av värmen hålls utomhus, har bullret från trafiken blivit ett problem. Ett lugnare och mer ostört läge har därför varit ett viktigt urvalskriterium då Fastighetsverket tillsammans med UD har sökt efter en ny tomt. Den tomt man slutligen fastnade för ligger i ett lugnt villaområde på en sluttning med utsikt både över staden och de snöklädda bergen.

Fastighetsverket har medvetet vänt sig till yngre arkitekter i en tävling om projektet som förutom residenset med bostads-, representations- och serviceutrymmen även innefattar planering av den vackra tomten. Några av de krav som ställts på de tävlande är avslutad arkitekt-

examen och påbörjad yrkesverksamhet, erfarenhet av genomförande av minst ett projekt av motsvarande storlek och komplexitet samt god förankring i svensk arkitektur och kultur.

– Vi hoppas att de kan visa upp ett nytt och annorlunda, modernt formspråk som både skapar intresse för svensk arkitektur och design och kan utgöra en bra miljö för ambassadörens arbete med att presentera Sverige i Chile, säger Fastighetsverkets chefsarkitekt Peter Ohrstedt. Det vinnande bidraget kommer att presenteras i juni 2003. Därefter tar projektering vid. Det nya residenset i Santiago de Chile planeras vara klart för inflyttning sommaren 2005.

Bra brukare

Som en viktig del av Statens fastighetsverks förvaltningspolicy ingår att söka hyresgäster och brukare som förstår att uppskatta, och kan hjälpa till att utveckla byggnadernas kulturhistoriska värde. Kristianstads kommun har utsett Anders Hervius, Inger Lundin och Agneta Lundbom som arrenderar Bäckaskogs slott av Fastighetsverket till Årets företagare. I motiveringen skriver kommunen att de under fem år byggt upp en blomstrande verksamhet genom sitt utbud av restaurang, konferens, hotell, vandrarhem, historiska vandringar och kulturella upplevelser i den unika historiska miljön på slottet och i parken runt omkring.

Bäckaskogs slott utanför Kristianstad.

Stockholm och under våren 2002 fick Statens fastighetsverk regeringens uppdrag att genomföra projektet till en beräknad kostnad av cirka 40 miljoner kronor.

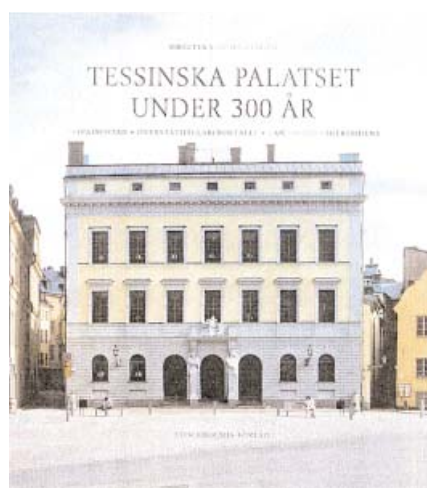
En skulpturpark invigdes den 23 augusti i år som en första etapp av om- och tillbyggnaden. När bygguppställningsplatsen i trädgården är avvecklad ska trädgården återställas och anpassas till kontakten med den nya skulpturparken. Museet är stängt under byggtiden. Återflytten börjar under hösten 2003 och museet öppnar igen under 2004.

Det slutliga verket

Nu finns till slut den definitiva boken om Tessinska palatset. Efter flera års väntan har äntligen Stockholmia förlag släppt det 516 sidor tjocka praktverket om Tessinska palatset under 300 år. Boken är initierad och skriven av arkitekt Birgitta von Haslingen vid Fastighetsverket, som är verkets expert på byggnadsvård. Birgitta har i många år arbetat med restaureringsfrågor kring palatset och säger att ett syfte med boken varit att visa hur ett av vårt lands främsta byggnadsverk, som i dag framstår som till synes välbevarat, har genomgått förfallsperioder och till och med varit hotat. Det är förvaltnings- och förändringsprocessen hon i första hand velat skildra – den mängd insatser som förändrat eller bevarat och som sammantagna ger oss den bild vi har av palatset i dag.

Vi utgår ofta från att en byggnad

som Tessinska palatset är autentisk i alla detaljer, men bortser då från de ibland ganska omfattande reparationer och åtgärder som utförts på 1800- och 1900-talen.

I boken förmedlas också ett omfattande material från 1700-talets slut till

1900-talets början – en period som inte tidigare beskrivits, liksom de faktiska förutsättningarna för bygget och de fåtaliga texter som Tessin lämnat om huset och byggande i allmänhet.

Tessinska palatset under 300 år är slösande rikt illustrerad med både nytagna och historiska bilder förutom ritningar och planer. Boken finns att köpa i bokhandeln och på Stockholms stadsmuseum.

Prenumerera på SFV KulturVärden

Mot en expeditions- och portoavgift på 200 kronor får du fyra nummer av SFV KulturVärden.

Ring 08-696 70 00 och beställ din prenumeration.